

8.11.2010

Dnr 2523/4/08

Beslutsfattare: Justitieombudsman Petri Jääskeläinen

Föredragande: Justitieombudsmannasekreterare Mikko Sarja

SPRÅKLIGA RÄTTIGHETER I SAMBAND MED AUTOMATISK TRAFIKÖVERVAKNING

1

KLAGOMÅLET

Klaganden kritiserar i sitt 1.8.2008 daterade brev överkonstapel A:s förfarande. Klaganden anser att A åsidosatt sin tjänsteplikt och handlat i strid med språklagen när han skrev ut ett ordningsbotsföreläggande med de väsentliga delarna på finska, trots att A måste ha vetat att klagandens modersmål är svenska och händelsen som klaganden relaterar skedde i en nejd med svensk majoritet. Vidare nämner klaganden att överkonstapel A inte besvarat hans brev.

Ytterligare nämner klaganden att polischefen B i Pedersöre härad, bekräftat att det inträffat flera liknande fall tidigare och att han även upprepade gånger kontaktat polismyndigheterna i Björneborg utan att någon bättring skett. Enligt klaganden har B också kontaktat överkommisarie C på inrikesministeriet som, i likhet med andra, bara skyllde på datorerna.

2

UTREDNING

2.1

Inledning

Med anledning av klagomålet har utredning och yttrande inhämtats från trafiksäkerhetscentralen vid polisinspektionen i Björneborgs härad. Överkonstapel A gav 7.9.2008 en utredning och överkommisarie D 6.9.2008 ett utlåtande.

Klaganden har för sin del 15.6.2009 inkommit med ett bemötande och 12.5 och 25.10.2009 med två tilläggskrivelser.

Vidare har inhämtats bl.a. inrikesministeriets polisavdelnings utlåtande 3.2.2009 dnr SMDNo/2008/1481 i samband med klagomålet dnr 3301/4/08 som har anknytning till språkfrågan som klaganden har tagit upp. Polisavdelningen har även inkommit med ett utlåtande 19.1.2009 av enheten för polisverksamhet.

Därefter har vid justitieombudsmannens kansli fyra andra klagomålsärenden med samma tema blivit anhängiga (dnr 3382/4/09, 3744/4/09, 1437/4/10 och 3068/4/10). De första tre av dem gäller trafiksäkerhetscentralen vid polisinspektionen i Björneborgs härad (numera polisinspektionen i Satakunta).

I sitt ovan nämnda utlåtande hänvisar inrikesministeriets polisavdelning bl.a. till att Förvaltningens IT-central inte kunnat åtgärda saken under år 2008 på grund av den stora arbetsmängd som polisens organisationsreform medförde. Polisavdelningen konstaterar att IT-centralen på nytt ska uppmärksammas på saken.

De ovan nämnda nya klagomålen med samma tema ger emellertid vid handen att man uppenbarligen fortfarande inte lyckats åtgärda missförhållandena.

Med anledning av vad som anförs ovan har biträdande justitieombudsman Jussi Pajuoja bett inrikesministeriet tillstålla honom en utredning från Förvaltningens IT-central angående IT-centralens och dess föregångares, Polisens datacentrals, ansvar för uppdateringen av informationssystemet med avseende på de språkliga rättigheterna. Ytterligare har Pajuoja bett ministeriet för sin egen del ge en utredning med anledning av att i ett av de senaste klagomålen har konstaterats att ministeriets polisavdelning försummat sina skyldigheter att se till att de nämnda missförhållandena åtgärdas. I utredningen ber Pajuoja ministeriet också ta ställning till varför man inte till fullo tog hänsyn till de språkliga aspekterna redan innan den automatiska trafikövervakningen under hösten 2007 utvidgades till områden som delvis är svenskspråkiga och inte heller i samband med att det nya programmet togs i bruk år 2008.

Till den del ärendet hör till Polisstyrelsen, har Pajuoja bett ministeriet höra Polisstyrelsen. Ytterligare har Pajuoja bett ministeriet tillstålla honom en utredning av polisinsättningen i Satakunda.

Inrikesministeriets enhet för juridiska frågor gav 15.4.2010 ett utlåtande dnr SM/2010/180, ministeriets polisavdelning gav 10.3.2010 en utredning, Förvaltningens IT-central gav 25.2.2010 en utredning, Polisstyrelsen gav 24.2.2010 utredningen dnr POHADno/2010/750 och polisinsättningen i Satakunda gav 25.2.2010 en utredning. Den sist nämnda polisinsättningen har sedermera gett en utredning även i ärendet dnr 1437/4/10 (daterad 30.5.2010).

Klaganden gav ett bemötande 20.9.2010.

Ytterligare har jag 13.9.2010 med hänvisning till 9 § i lagen om riksdagens justitieombudsman bett inrikesministeriet ge mig en förklaring eftersom det på basis av det material som jag hade tillgång till var uppenbart att det nuvarande automatiska trafikövervakningssystemet har brister så tillvida att det inte tillgodoser de grundläggande språkliga rättigheterna. Utgående från materialet är det å andra sidan inte möjligt att helt entydigt utreda ansvarsförhållandena.

Vidare konstaterar jag i min förklaringsbegäran att det föreföll som om det i sista hand var inrikesministeriet som ansvarade för att systemet tagits i bruk, trots att det varit känt att t.ex. de svenskspråkiga ordningsbotsföreläggandena hade varit bristfälliga i språkligt hänseende. Vidare föreföll det som om i sista hand ministeriet åtminstone till utgången av 2009 varit ansvarigt också för att systemet inte korrigerats utan dröjsmål. Om ministeriet har en annan syn på saken ber jag det meddela vilken instans som enligt ministeriets uppfattning bär ansvaret samt uppge grunderna för ansvarsförhållandena.

Samtidigt ber jag ministeriet uppge exakt när det nuvarande systemet infördes (provanvändning/ibruktagning i hela landet) samt meddela vem/vilken instans som i respektive skede beslutat om saken (prov-användning/ibruktagning i hela landet). Vidare ber jag ministeriet också inkomma med kopior av beslutsdokumenten.

Slutligen ber jag ministeriet redogöra för vilka åtgärder som efter ministeriets föregående utredningar och yttranden hade vidtagits för att korrigera systemet och vilka andra konkreta åtgärder som vidtagits i ärendet för att trygga de grundläggande språkliga rättigheterna.

Inrikesministeriets enhet för juridiska frågor gav 30.9.2010 en förklaring (dnr SMDNo 2010/1786) och ministeriets polisavdelning gav 23.9.2010 en förklaring. Polisstyrelsen gav 22.9.2010 en utredning (dnr 2020/2010/3284).

Klaganden gav ett bemötande 18.10.2010.

Ur handlingarna framgår bl.a. följande:

2.2

Överkonstapel A:s utredning

A hade 1.7.2008 förelagt klaganden en villkorlig ordningsbot för en trafikförseelse som denne begått 29.6.2008.

Klaganden började skriva ett brev till A 3.7.2008 och avslutat brevet 5.7.2008. Kuvertet är poststämplat 8.7.2008. Klaganden bad A besvara brevet senast 16.7.2008.

A har tjänstgjort som överkonstapel inom trafiksäkerhetscentralen vid polisinrättningen i Björneborgs härad sedan början av mars 2008. Hans uppdrag har varit tidsbestämt; vid sidan om arbetet med den automatiska trafikövervakningen har han skött uppgifter på flera andra delområden. Från början av juli var han kommenderad att sköta uppdrag som hade att göra med planering och realisering av ett stort publikevenemang, och han återkom till trafikövervakningen först mot slutet av månaden.

När A märkte att han hade fått ett brev adresserat till honom personligen öppnade han det och förde det till översättning, eftersom han ville vara säker på att till fullo förstå dess innehåll. A fick översättningen 7.8.2008. Vid det laget hade svarsfristen som klaganden gett honom redan gått ut. När A dessutom noterade klagandens grova anklagelser mot honom, ansåg han sig vara delaktig part i de rättsliga åtgärder som han förutsåg. A avhöll sig från att kontakta klaganden eftersom undersökningen och utredningarna skulle komma att skötas av någon annan.

Klaganden skrev att A av klagandens namn borde ha insett att han har svenska som modersmål. A känner människor med helsvenska namn som inte kan svenska. I brevet påpekas också att A på kuvertet hade skrivit gatuadressen och adressortens namn på svenska. Adressen och orten hade skrivits ut direkt av den automatiska trafikövervakningstillämpningen LVS som hämtat uppgifterna ur andra system. A hade sålunda inte själv någon del i skrivandet.

Ytterligare skrev klaganden att han inte förstått vad saken gällde, och därför varit tvungen att betala ordningsboten i fråga. Utskriften av ordningsbotsförordnandet hade vissa defekter i den svenska språkdräkten. Det har berättats för A att rättelse av dessa defekter begärts av högre instanser, utan framgång. Det har också sagts att defekterna dock inte var av det slaget att detta vore till hinder för användningen av blanketterna. A förmodar att klaganden ändå hade förstått saken redan med tanke på hans yrke, men visst förstår A hur väsentlig språkfrågan är. Vidare anser A att klaganden genom att uppmärksamma fallet är ute i rätt ärende. I blanketten för ordningsbotsförordnandet anges dock det väsentliga med det som klaganden är misstänkt för: Liikenerikkomus – Trafikförseelse TLL–VTL 103 §. Som närmare uppgift ingår där Nopeus–Hastighet och därunder sallittu–tillåten och todettu–konstaterad.

Under punkten Poliisiyksikkö—Polisenhet ger programmet polisdistriktets finska namn. Dock står anvisningarna om proceduren för den som vill motsätta sig det villkorliga ordningsbotsförfarandet samt blanketten för ändamålet på svenska. Vidare har klaganden i Pedersöre härad haft kontakt med polischef B, och denne bör enligt A:s åsikt ha handlett klaganden i motsättandefrågan, ifall klaganden verkligen inte hade förstått vad ärendet gällde.

Det har också begärts ändring av blanketten på den plats där utfärdaren anges, så att blankettutskriften också skulle ha med utfärdarens tjänsteställning. Någon korrigerings har dock inte hörts av.

A beklagar att han förorsakat klaganden besvär och grämselse med anledning av språkfrågan. A:s avsikt har inte varit att vara ohövlig eller nonchalant gentemot honom, men den fråga som saken gäller tycks också till stora delar vara en följd av en rad beklagliga men mänskliga fördröjningar.

2.3

Överkommissarie D:s utlåtande

2.3.1

Datorprogram som används i den automatiska trafikövervakningen (LVS)

Det förenklade ordningsbotsförfarandet och den centraliserade behandlingen av materialet från den automatiska trafikövervakningen samt behovet att fastställa sanktionerna har medfört att polisförvaltningen tagit i bruk ett nytt datorprogram för kontorsfunktioner. Programmet kallas LVS-tillämpning. Programmet har använts som pilotprojekt sedan början av år 2007 i polisnärheterna i Björneborg, Helsingfors och Lahtis samt i de trafiksäkerhetscentraler som lyder under dessa polisnärheter.

De brister som konstaterats förekomma i programmet har åtgärdats och programmet har uppdaterats under användningen. Den högsta polisledningen bestämde att programmet skulle tas i användning i hela landet, alltså i alla de sju trafiksäkerhetscentralerna och för bruk i handräckningssyfte i samtliga polisnärheter i landet.

Som pilotanvändare rekommenderade Björneborgs trafiksäkerhetscentral att programmet inte tas i bruk i hela landet förrän vissa brister i detta åtgärdas och programmet uppdateras. En del av de brister som fördes fram har att göra med de omständigheter som klaganden nu påpekar, omständigheter som i detta enskilda fall, men lätt också på ett bredare plan, direkt kunde hänföras till att programmet inte varit till fullo utvecklat.

2.3.2

Blanketter i användning

Den blankett om ordningsbot som tillsändes klaganden i brev är en blankett som utskrivits av det kontorsdatasystem som består av den ovan nämnda LVS-tillämpningen. Justitieministeriets justitieförvaltningsavdelning har med ett beslut 22.3.2006 (6/39/2006) slagit fast att blanketter av den nämnda slaget används för utskrifter bl.a. ur polisens datasystem PATJA och polisens kontorsdatasystem.

Den blankett som klaganden delgivits för information är en tvåspråkig blankett för ordningsbotsförfarande, av det slag som nämns i punkt 3, sektion c av det nämnda beslutet, och är uppgjord enligt bestämmelserna i kapitlet 2a av lagen om ordningsbotsförfarande.

I detta sammanhang skickades till klaganden en blankett av det slag som avses i det nämnda beslutet, punkt 4 sektion d, och som uppgjorts enligt 13 f § i lagen om ordningsbotsförfarande; denna blankett används i polisens kontorsdatasystem och den är avsedd för dem som vill motsätta sig ordningsbotsförfarandet.

Det kan nämnas att blanketten PATJA, som godkänts med samma ministeriebeslut och som är avsedd att användas som utskrift på svenska av polisens datasystem, är godkänd av justitieministeriet i en form där adressen till polisinspektionen i gärningsplatsens härad och adressorten ges på finska. Detta antas bero på mänskligt misstag.

2.3.3

Registret över apparaturen som tillhör polisens automatiska trafikövervakning PAULI

Polismännen inom trafiksäkerhetscentralen eller polismännen i s.k. fristående grupper samlar in de uppgifter som sparats av kamerorna och de datorer som styr deras funktion. Därefter skickar de en fil med det upptagna materialet till den trafiksäkerhetscentral som behandlar detta.

När filerna kommer till trafiksäkerhetscentralen bearbetar en handläggare uppgifterna från övervakningskamerorna och mätanordningarna till rätt form och behandlar dem med olika program. Utgående från uppgifterna i fordonsregistret söks fordonets ägare, innehavare eller förare upp.

2.3.4

De övriga datasystemen och LVS-tillämpningen

Den som handlägger uppgifterna behandlar bilderna med ett bildbehandlingsprogram, tar fram fordonets registreringsnummer och får sedan ur fordonsförvaltningscentralens databas fram uppgifterna om bilens ägare resp. innehavare; dessa skrivs automatiskt in i kontorsdatasystemet. Samtidigt får handläggaren automatiskt in uppgifterna ur trafikdatasystemet om personens körkort. I det här skedet väljer handläggaren också, beroende på hur stor överskridningen av tillåten hastighet varit, mellan olika sanktionsalternativ som erbjuds av kontorsdatasystemet och bestämmer vilket alternativ som tillämpas på ifrågavarande fall. I oklara fall, när föraren inte kan identifieras, används ett frågebrev där fordonets ägare eller innehavare tillfrågas om vem som kört bilen. Samma förfarande används om överskridningen av den tillåtna hastigheten varit större än 20 km/h.

Den största delen av de fall som kommer till behandling expedieras dock med det s.k. förenklade ordningsbotsförfarandet, och detta användes också i klagandens fall. Med detta förfarande har Björneborgs trafiksäkerhetscentral, med hjälp av det nämnda kontorsdatasystemet, skött 23 677 fall, där mottagarna per post fått en s.k. villkorlig ordningsbot.

En villkorlig ordningsbot skickas inte om handläggaren observerar att den som misstänks ha framfört fordonet saknar körkort, att fordonet är obesiktigat eller att ingen fordonsskatt betalats.

De fall som inte kan handläggas med det förenklade förfarandet överförs, efter att den elektroniska dokumentationen gjorts klar, med samma kontorsdataprogram och LVS handräkningsfunktion till vidare behandling av polisinspektionen på den förmodade förarens hemort.

Hela handläggningen på trafiksäkerhetscentralen sker alltså med färdiga elektroniska blanketter, vilka kompletteras med till buds stående förfrågningar och inmatning av data i systemet.

Om det i de program och blanketter som godkänts för användning förekommer brister eller olägenheter, är det svårt för handläggarna att tillrättalägga eller korrigera detta. Skulle kontorsdatasystemets språkdräkt eller språk inte till alla delar vara helt korrekt är det för handläggaren praktiskt taget omöjligt att för enstaka fall företa korrigeringar av de uppgifter som på automatisk väg skickats från andra register och filer.

Handläggningen sker alltså i stor utsträckning på automatisk väg. Om en handläggare får ett fall där den berörda personen har svenska som modersmål, försöker han eller hon inom ramen för programmet sköta ärendet på detta språk. Om den tillgängliga programtillämpningen (LVS) har någon brist, t.ex. i språkligt hänseende, så har handläggaren svårt att korrigera saken i det nämnda kontorsprogrammet, åtminstone till alla delar.

Till denna del bör kontorsprogrammet (LVS-tillämpningen) enligt D med det snaraste korrigeras, så att det inte till några delar föranleder att handläggaren gör fel eller fattar felaktiga beslut. Klaganden har rätt i att ett fel föreligger om tjänstemän blir hänvisade till att förfara mot lagen eller felaktigt, som ett resultat av den datautrustning eller de dataprogram som utvecklats för att vara till hjälp i verksamheten.

2.3.5

Ärendet med ordningsboten för klaganden, som enstaka fall

Överkonstapel A hade 1.7.2008 bestämt om ordningsbot och postat föreläggandet samma dag. I samma brev fick klaganden utöver ordningsbotsmeddelandet också en blankett för användning av personer som önskar motsätta sig ordningsbotsföreläggandet. Meddelandet om att mottagaren motsätter sig föreläggandet borde ha ingivits till polisinspektionen på gärningsplatsen, i detta fall polisen i Jakobstad. I så fall skulle meddelande om motsättandet ha gått från Jakobstadspolisen till trafiksäkerhetscentralen, och följden hade då varit ett avbrott i förfarandet. I så fall hade ärendet lett till förundersökning, varvid sannolikt polisen i Jakobstad skulle ha delgivit klaganden personligen en ordningsbot av konventionellt slag. Om detta förfarande hade följts, skulle inte den nu aktuella frågan om modersmål ha uppstått. Klaganden hade i stället tillsänt A ett personligt brev, daterat 3.7.2008.

Det ordningsbotsföreläggande som hade tillsänts klaganden var på en blankett som enligt vad som ovan nämnts var godkänd av justitieministeriet, och detsamma gäller för den bifogade blanketten för meddelande om motsättande. I klagandens fall hade en tvåspråkig ordningsbotsblankett använts och en blankett för motsättande på svenska, enligt instruktion från justitieministeriet.

De av klaganden påtalade bristerna i ordningsbotsblanketten var som följer:

1. Poliisiyksikkö (Polisenhet)
2. Tekokunta ja tekopaikka (Gärningskommun och gärningsort)
3. Rikkomuksen laatu (Förseelsens art)
4. Lisätietoja (Tilläggsuppgifter)
5. A:s tjänstebeteckning hade utelämnats.

Enligt D kan det inte bestridas att namnet på polisinspektionen i Pedersöre härad har givits på finska, men om det beaktas att klaganden själv är bosatt i Jakobstad är det svårt att tro att han var omedveten om vad som avsågs på blanketten. Detta fel sker som en följd av inställningarna i LVS-tillämpningen.

Gärningsplatsen, given som "Kruunupyy Vt 8 Hopsalantien risteys E" är en mycket allmän term och D tror att klaganden har förstått uppgiften om gärningsplatsen, särskilt om man beaktar det som kla-

ganden i sitt brev till A mycket tydligt förklarar hur han rört sig på detta svenskspråkiga område. Detta fel sker som en följd av inställningarna i LVS-tillämpningen.

Förseelsens art framgår på blanketten av texten TLL – VTL 103 §, liikenerikkomus/trafikförseelse, och Nopeus/hastighet km/h, sallittu-tillåten 80 samt todettu-konstaterad 92. Vid punkten lainkohdat-lagrum nämns också TLA 3 § 2.

Punkten Lisätietoja-tilläggsuppgifter används enligt de anvisningar som rättsregistercentralen utfärdat år 1999 om ifyllning av gärningsförhållandena för att vid behov klargöra gärningsbeskrivningen. I detta sammanhang hade punkten närmast använts för interna polisanteckningar.

Avsaknaden av tjänstebeteckning är en följd av inställningarna i LVS-tillämpningen.

Enligt D kan det konstateras att alla de brister som anges i punkterna 1–5 hade orsakats av fel i de polisiära datasystemen, i synnerhet inställningarna i LVS-tillämpningen. Samtliga dessa brister har av Björneborgs trafiksäkerhetscentral påtalats i ett förslag till förbättring, vilket insänts till den instans som upprätthåller LVS-tillämpningen och de ansvariga inom förvaltningen.

I det till klaganden postade föreläggandet, i avsnittet om anvisningar till mottagaren, ges en helt entydig anvisning om hur man motsätter sig ordningsboten; det ges även exempel på anledningar till motsättandet som att personen inte begått gärningen ifråga, inte kört bilen eller anser föreläggandet sakna giltig grund.

Klaganden hade haft flera veckor tid på sig att motsätta sig ordningsbotsföreläggandet, och han hade enligt sin skrivelse gjort sig ärende bl.a. hos polischef B eller haft kontakt med denna. Likaså hade han satt upp en skrivelse till riksdagens justitieombudsman under den tid motsättningsfristen ännu var öppen. Det kunde ha varit önskvärt att polischefen hade gett klaganden rådet att lämna in meddelandet om motsättande, förutsatt att klaganden hade funnit det motiverat. Även polischefen själv hade haft möjlighet att med stöd av 13h § i lagen om ordningsbotsförfarande undanröja ordningsbotsföreläggandet för klaganden och underrätta trafiksäkerhetscentralen om att processen avbryts – ifall polischefen hade funnit detta vara befogat, något som klaganden nämner i sin skrivelse.

Överkommissarie D förmodar dock att klaganden som är stadsråd och vicehäradshövding nog har förstått innehållet i och avsikten med det ordningsbotsföreläggande som det här är fråga om, och att hans reklamation övervägande föranleds av de språkliga omständigheterna vid ifyllandet av ordningsbotsblanketten och en vilja att få missförhållandena tillrättalagda.

2.3.6

Överkonstapel A:s andel i det skedda

A hade varit handläggare i ärendet som gäller klaganden. Beskyllningarna och misstankarna om att A gjort sig skyldig till brott, förseelser eller åsidosättande av tjänsteplikt i den omfattning som klaganden framkastar förefaller oskäligen, med beaktande av de åtgärder som Björneborgs trafiksäkerhetscentral upprepade gånger vidtagit för tillrättaläggande av de konstaterade bristerna, med hänvändelser till de i verkligheten ansvariga instanserna.

Klaganden har tillsänt A ett personligen adresserat brev daterat 3.7.2008. Vid denna tidpunkt var A kommenderad att sköta andra polisiära uppdrag inom polisnärheten i Björneborgs härad. Han hade uppdraget att planera och sköta arrangemangen i samband med stora publikevenemang samt var ansvarig för tiotals poliskursdeltagare och andra besökande fram till senare hälften av juli.

Om klaganden hade adresserat sitt brev till polisinrättningen i Björneborg, Björneborgs trafiksäkerhetscentral eller polisinrättningen i Jakobstad, i stället för till A personligen, hade det varit möjligt att informera och handleda honom i det aktuella ärendet, enligt principerna med god förvaltnings sed, och det hade då också varit möjligt att besvara de frågor han ställde inom ramen för den av honom uppställda fristen.

De anställda på trafiksäkerhetscentralen hade inte heller öppnat det brev som var adresserat till A personligen, med beaktande av bl.a. de begränsningar som brevsekretessen ställer.

Vid sin återkomst till trafiksäkerhetscentralen hade A till att börja med låtit översätta brevet till sitt modersmål, för att han säkert skulle förstå det som där stod. Redan ungefär vid samma tidpunkt inkom också utredningsbegäran från riksdagens justitieombudsman.

Eftersom klaganden själv i sitt brev till A i starka ordalag meddelat att han klandrar och kritiserar A och att han hade för avsikt att inleda undersökning som gäller tjänstefel och brott mot språklagen, hade A i detta skede meddelat att han tänkte svara på riksdagens justitieombudsmans begäran om utredning, men att han var förhindrad att skicka ett svar direkt till klaganden, eftersom han var misstänkt för de nämnda handlingarna och därmed delaktig part i det ärende som föranleds av anklagelserna från klagandens sida. Med anledning av begäran av riksdagens justitieombudsman om utredning meddelade han följaktligen att han inte skrivit det begärda bemötandet till klaganden.

De brister som klaganden för fram kom enligt D inte som någon nyhet för dem som i arbetet använder sig av kontorstillämpningen LVS för den automatiska trafikövervakningen; till vissa delar har det varit möjligt att för hand korrigera dessa brister. Överkonstapel A hade inlett sitt arbete vid trafiksäkerhetscentralen på våren 2008, och bristerna i LVS-systemet för språkförhållandenas del hade inte hunnit bli till fullo kända av honom. Saken hade komplicerats av att de ansvariga instanserna hade utfäst sig att korrigera bristerna i snabb ordning. Det är möjligen därför som A inte hade informerats tillräckligt om de specifika problem som uppstod när programmet tillämpades i svenskspråkiga områden.

På den blankett med ordningsbotsförläggande som postades till klaganden hade enligt D fler punkter än vanligt lämnats oskrivna på klagandens modersmål, och för detta framför trafiksäkerhetscentralen sitt beklagande. Dock hade det inte varit möjligt att tillrättalägga bristerna till alla delar. Trafiksäkerhetscentralen håller med klaganden om att det för medborgare som utsätts för ett sanktionsförfarande måste säkerställas felfri delgivning. Det åligger förvaltningen att tillse att tjänstemännen har denna möjlighet.

2.3.7

Beaktandet av de svenskspråkiga områdena och diskussionen inom förvaltningen

För Björneborgs trafiksäkerhetscentral ingår överkommisarie D i det rikstäckande styrnings- och utvecklingsnätverket för automatisk trafikövervakning. I detta nätverk ingår cheferna för alla trafiksäkerhetscentraler, de tjänstemän som i de olika länen ansvarar för automatisk trafikövervakning samt de tjänstemän i polisens högsta ledning som har hand om den automatiska trafikövervakningen.

I denna arbetsgrupp har D och en företrädare för polisledningen i Västra Finlands län tagit upp språkfrågan och bristerna i kontorsprogrammet, både i april och i februari i år. Representanter för den högsta polisledningen har lovat korrigeringar i dessa avseenden.

D har i samma ärende också upprepade gånger under de senaste två åren kontaktat polisdningen på länsnivå och den högsta polisdningen.

En gruppledare i Björneborgs trafiksäkerhetscentral, överkonstapel E, är ledamot i en nationell arbetsgrupp för utveckling av den automatiska trafikövervakningen. Arbetsgruppen bildas av de gruppledare som ansvarar för trafiksäkerhetscentralernas verksamhet. E har i arbetsgruppen fört fram att korrigeringen av den aktuella språkfrågan är den viktigaste förbättringsåtgärden för LVS-tillämpningens del. Han har fört fram denna synpunkt upprepade gånger under åren 2007 och 2008.

Under år 2007 har E och D varit med på möten där även representanter för polisens datacentral PTHK varit närvarande. Dessa har haft ansvaret för LVS-tillämpningens utveckling. Under mötena har E och D flera gånger föreslagit, rentav krävt, korrigeringar av kontorsprogrammet bl.a. i avslutning till språkfrågan. År 2008 deltog de tillsammans med företrädare för förvaltningens IT-central (HALTIK, efterträdare till PTHK) och även då fördes fram bristerna i språkfrågan. Vidare har de flera gånger varit i kontakt med företrädare för bolaget som producerat programmet LVS och då diskuterat tillrättaliggande av de nämnda bristerna. E har också mött dem på deras initiativ och även då har frågan diskuterats.

I polisens system för felanmälningar har man skrivit in tiotals anmälningar. En del av dessa har haft med den aktuella språkfrågan att göra. I flera omgångar har man kontaktat representanter för de ovan nämnda instanserna, den nu stängda PTK och den 1.3.2008 grundade HALTIK.

Ytterligare nämner D att bristerna har uppmärksammats också i media, särskilt i svenskspråkiga trakter. Trafiksäkerhetscentralen har också informerat media om deras nämnda kontakter med länets polisdning och närmast med polisdningen på riksnivå, för att få en korrigerig till stånd.

Den senaste gången D förhandlade om saken med den högsta polisdningen var 1.9.2008, likaså gjorde han det 12.6.2008 och dessförinnan i slutet av maj 2008.

En företrädare för den högsta polisdningen har meddelat att man från dess sida i början av år 2008 och på nytt i maj samma år inkommit till HALTIK med krav på korrigerig av språkärendena.

I början av juni sammanträdde den arbetsgrupp som befattar sig med utvecklingen av LVS och inför detta möte bad man en företrädare för polisens högsta ledning att ta upp korrigeringen av språkfrågan. Företrädaren lovade göra detta. Enligt företrädaren för polisens högsta ledning gavs det löften om att bristerna i LVS-systemet åtgärdas, och trafiksäkerhetscentralen har också förstått att representanterna för polisdningen har kontaktat justitieministeriet i denna fråga.

Enligt D har trafiksäkerhetscentralen fått ta del av deras åsikt, enligt vilken bristerna i programmet inte är så allvarliga att de vore ett hinder för systemets användning i svenskspråkiga trakter. Det största problemet anses vara att jämlikheten mellan medborgarna åsidosätts om systemet inte kan användas i regionerna där det talas svenska.

Såttillvida som klaganden har velat framföra klandrande kritik gentemot överkonstapel A:s överordnade konstaterar D att ifall riksdagens justitieombudsman anser att polisnrättningen i Björneborgs härad eller någon tjänsteinnehavare inom denna har förfarit felaktigt, är det D som kritiken ska riktas mot, inte mot någon av hans över- eller underordnade. D hoppas dock att man vid prövningen av ärendet beaktar trafiksäkerhetscentralens ideliga försök att via alla tillgängliga kanaler att få problemen åtgärdade.

2.3.8

Avslutningsvis

Enligt överkommissarie D har trafiksäkerhetscentralen ansökt om finansiering för inrättande av en svenskspråkig tjänst vid trafiksäkerhetscentralen, i syfte att bättre betjäna även befolkningen i svenskspråkiga trakter. Man har också beställt stämplor som gör att man framdeles för hand kan märka blanketterna med handläggarens tjänsteställning på båda språken. Man har för avsikt att begära projektfinansiering för att hela personalen inom trafiksäkerhetscentralen skall kunna få fortbildning i svenska, så visst har trafiksäkerhetscentralen vilja att få ordning på språkfrågorna så gott det går för deras del.

2.4

Utlåtanden av ministeriets polisavdelning och dess enhet för polisverksamhet

En ny tillämpning för polisens automatiska trafikövervakning togs i bruk i hela landet år 2008. Påföljdsblanketten skrivs ut på Finlands nationalspråk. Experimentet med den automatiska övervakningen utvidgades delvis till svenskspråkiga områden hösten 2007. Det kom då fram att blankettens samtliga uppgifter inte skrevs ut på svenska. De uppgifter som ändras i blanketten var på finska. Detta missförhållande diskuterades med polisens datacentral, som då ansvarade för den tekniska tillämpningen. Dessutom skickade inrikesministeriet två brev om saken (5.12.2007 och 23.4.2008).

Saken behandlades med Förvaltningens IT-central (HALTIK) på de utvecklingsdagar som ordnades i maj 2008. Närvarande var då företrädare för Uleåborgs och Helsingfors trafiksäkerhetscentraler, HALTIK, det företag som utarbetat tillämpningen samt polisens högsta ledning. Polisens högsta ledning betonade även då att en fullständig svensk version av påföljderna måste bli färdig så fort som möjligt. Under år 2008 kunde HALTIK inte sköta saken på grund av den arbetsmängd som orsakades av polisens organisationsreform.

Saken har diskuterats med polisens trafiksäkerhetscentraler och enligt anvisningarna ska också den text som ändras översättas till svenska då det konstateras att bilens ägare eller innehavare sannolikt är svenskspråkig. Detta är svårt att genomföra, men saken har inte kunnat skötas på annat sätt.

Trots de språkliga brister som finns i bötesblanketten har det ansetts att den enda möjligheten för genomförandet av övervakningen är att fortsätta med den riksomfattande övervakningen så att säkerhetstjänsterna kan genomföras jämnt och att eftersträva att trafiksäkerhetscentralerna korrigerar blankettens svenskspråkliga brister.

Inrikesministeriet kommer att fortsätta att uppmärksamma förvaltningens IT-central på saken så att bristerna gällande de svenskspråkiga anteckningarna kan avhjälpas.

2.5

Klagandens första tilläggskrivelse

Att skylla på ett dåligt databehandlingssystem kan enligt klaganden inte accepteras. Det har ingen betydelse vilket redskap en myndighet, eller en myndighetsperson, använder i utövandet av tjänsten. Användaren, som är medveten om bristerna, är i full utsträckning ansvarig för sitt handlande. Likaså är den skyldig, som uppmanar en tjänsteman att använda en maskin som levererar en lagstridig produkt. Skyldig är även den förman som tillåter att ett sådant program användes. Ytterst beklämmande vore om även våra högsta instanser ger ett sådant förfarande sin välsignelse.

2.6

Klagandens bemötande

Överkonstapel A medger att han hade felat i alla nämnda punkter. Alla de uppgifter som stått honom till buds visade att klagandens modersmål är svenska. Inga register hade gett den minsta antydning om att hans modersmål skulle ha varit annat än svenska. När A skrev ut föreläggandet hade han ingen aning om klagandens utbildning, yrke eller erfarenhet och hade ingen anledning att tro att klaganden kunde finska. I klagandens brev till A, som har fogats till handlingarna, ger klaganden en grundlig redogörelse över gärningsorten och -regionen, som är fullständigt svensksdominerade.

Vidare framför klaganden följande brister och felaktigheter i föreläggandet:

- 1) uppgifterna om polismyndighet fordrar kunskap i finska
- 2) uppgifterna om "gärningskommun och -ort" kan inte tolkas om man inte kan finska
- 3) det ges inga uppgifter på svenska om "förseelsens art"
- 4) under rubriken "tilläggsuppgifter" finns inte ett enda ord på svenska
- 5) inga uppgifter ges om tingsrätt, dess namn, adress och placeringssort
- 6) i kolumnen för "lagrum" anges endast en finsk beteckning
- 7) ett av polis- eller annan myndighet utfärdat brev måste ange av vilken myndighet, av vilken tjänsteman och på vilken ort brevet är utfärdat.

Ytterligare nämner klaganden att det är omöjligt att tillgodogöra sig innehållet om man kan endast svenska. Av handlingarna framgår att detta mot språklagen stridande förfarande varit – och är – fortsatt, fast det riktar sig mot olika personer. Det framgår också att det är fråga om medvetet handlande mot lag. Det framgår inte att överkonstapel A skulle hos sin förman ha anmärkt om saken eller bett om befrielse från ett lagstridigt handlande.

Slutligen påpekar klaganden att adressen på den svenska blanketten om "Motsättande ..." är endast på finska.

Beträffande överkommissarie D:s förfarande konstaterar klaganden bl.a. följande. D medgav även för sin del sin skuld i hela händelsekedjan. Det fanns inga uppgifter om att han skulle ha motsatt sig verkställigheten av det lagstridiga förfarandet. Inte heller att han skulle ha befriat A från skyldighet att förfara lagstridigt. Samtidigt som klaganden beundrar D försök att få en bättring till stånd nödgas klaganden konstatera att D inte gjort något för att avbryta förfarandet. Övriga medskyldiga är enligt klaganden alla som har befattat sig med det ödesdigra programmet, som alla skyller på.

2.7

Klagandens andra tilläggskrivelse

Klaganden utvidgar sitt klagomål med en händelse i Korsholms kommun som är tvåspråkig. Enligt klaganden visade denna händelse att det var fråga om fortsatt brott. Klaganden fäste uppmärksamhet vid följande punkter:

- 1) polisenhetens namn borde ha angetts
- 2) lagrummet angavs felaktigt
- 3) förseelsens art hade icke angetts på klagandens modersmål, vilket, ifall klagandens namn och adress inte räckte som bevis, kunde inhämtas ur befolkningsregistret, där myndigheterna även skaffat uppgift om klagandens adress
- 4) tilläggsuppgifter hade icke getts på klagandens modersmål

- 5) det finns ingen domstol vid namn "Mustasaaren käräjäoikeus"; adressen gav en svenskspråkig ingen upplysning
- 6) gärningskommunen angavs oriktigt
- 7) ordet "eräpäivä" gavs ingen förklaring.

Att klagandens modersmål är svenska framgick även av bilens registernummer.

2.8

Utredningar av polisinspektionen i Satakunda

För det första bör konstateras att justitieombudsmannens kansli har inhämtat de här utredningarna i samband med undersökningen av andra klagomål med samma tema som klagandens ärende. Polisinspektionen har ändå för det första hänvisat till överkommissarie D:s utredning i klagandens ärende (se punkten 2.3) eftersom D enligt polisinspektionen hade gett ett rätt så utförligt svar för polisinspektionens del rörande den automatiska trafikövervakningsprocessen och de språkrelaterade problem som har uppkommit i denna.

Enligt polisinspektionen innehöll D:s utredning en beskrivning och bilagor som belyste hur den automatiska trafikövervakningen fungerar. Inrikesministeriet och länsstyrelsen har sedermera utfärdat nya föreskrifter för 2009, som upphörde att gälla den 31 december 2009. Innehållet i föreskrifterna har inte förändrats och länsstyrelsen har med anledning av Pora II (omorganiseringen av polisens förvaltningsstruktur) inte ännu reviderat sina föreskrifter och anvisningar på detta område. Verksamheten fortsätter alltså tills vidare enligt de tidigare anvisningarna.

Polisinspektionen har beskrivit den rådande situationen i fråga om språkfrågan i sitt utlåtande 2008. Sedan dess har situationen inte förändrats väsentligt.

Polisinspektionen har varit i kontakt med såväl länsstyrelsen som högsta ledningen och gjort sitt bästa för att språkproblemen ska åtgärdas så fort som möjligt.

När det gäller dialogen med länsstyrelsen och högsta ledningen har ärendet tagits upp åtminstone med styrgruppen för nätverket för automatisk trafikövervakning i Ulvila i augusti 2009 och med trafiksäkerhetscentralernas gruppledare då utvecklingsgruppen sammanträdde i Helsingfors i september samma år. Senast har ärendet behandlats i januari i år, med länsstyrelsen i Tammerfors.

Polisinspektionen har flera gånger varit i kontakt med förvaltningens datacentral rörande denna fråga. Motviljan till telefonkontakt och svaren via e-post där polisinspektionen uppmanas att vända sig till bestämda polisinspektörer i polisförvaltningen leder polisinspektionen till slutsatsen att de kontaktade personerna på datacentralen inte längre är särskilt villiga att prata med polisinspektionen; antingen har de inte tid eller så vill de inte upprätthålla en aktiv kontakt rörande LVS-programmet.

Polisinspektionen har inte fått några fler inbjudningar att sända en företrädare till utvecklingsmötena för LVS trots att polisinspektionen har varit en av pilotenheterna sedan 2007. Den enda möjligheten till påverkan har således varit att vända sig till de ansvariga tjänstemännen vid Länsstyrelsen, vilket polisinspektionen har gjort med jämna mellanrum.

I polisinspektionens förslag om brådskande rättelser i LVS har polisinspektionen uppgett som högsta prioritet att språkproblemet åtgärdas och att den elektroniska arkiveringen av LVS ordnas så att den motsvarar lagstiftningen.

Det ovan nämnda är relevant för såväl klientens som den handläggande tjänstemannens rättigheter och rättsskydd.

Polisens högsta ledning har upprepade gånger försäkrat polisinrättningen om att situationen kommer att åtgärdas inom kort. Polisinrättningen har förstått att en person vid justitieministeriet har konstaterat att problemen i LVS inte är så stora att systemet inte kan användas.

I den rådande situationen har polisinrättningen inte möjlighet att göra mer än vad den har gjort för att lösa problemen i systemet. Enligt polisinrättningens åsikt är det ytterst viktigt att de instanser som kan göra något åt situationen omgående vidtar de åtgärder som behövs.

2.9

Utredning av Förvaltningens IT-central

Efter att LVS-programmet för automatisk trafikövervakning togs i bruk har ett stort antal förbättrings- och korrigeringsförslag inkommit. Enligt överenskommelse med kunden beställs ändrings- och utvecklingsarbeten i de system som underhålls av HALTIK endast enligt styrgruppernas prioriteringar och godkännande. Styrgruppen för informationssystem inom övervakning och alarm (SMDnr/2009/1937) styr utvecklingen av LVS. Gruppen har inte sammankallats av dess ordförande.

Utvecklingsbehoven i systemet har behandlats i samråd med en polisinspektör på inrikesministeriet. Ett av de viktigaste utvecklingsmålen har varit att utöka innehållet i LVS-programmet med svenskspråkiga blanketter. Finansieringen för att utveckla programmet erhöles i april 2009 och då beställdes ett antal ändringar, inklusive svenska översättningar, från systemleverantören. Godkännandet för beställningen erhöles av informationsförvaltningschefen.

Man kom överens om att de beställda ändringarna levereras i två eller tre partier under 2009. Systemets leverantör har haft avsevärda problem med att leverera felfria systemversioner. Endast ett av de överenskomna utvecklingspaketen kunde tas i bruk i fjol. En reklamation till systemleverantören har gjorts i december 2009 gällande felen och dröjsmålen i systemleveranserna samt den skada detta har orsakat i polisens verksamhet. I januari 2010 kom HALTIK och systemleverantören överens om hur verksamheten ska utvecklas.

Den programändring som de svenska översättningarna kräver är under arbete. Enligt den senaste rapporten är arbetet klart till 65 procent. HALTIK har ännu inte fått någon tidtabell av leverantören för när en testversion kan levereras, och därför kan inget datum för ibruktage av de svenska översättningarna beräknas i det här skedet.

2.10

Polisstyrelsens utredning

Arbetet med att ta fram ett kontorsprogram för automatisk trafikövervakning började 2004 och programmet togs i bruk 2008. Kontorsprogrammet är ännu inte helt färdigt men det har gjort arbetet inom den automatiska trafikövervakningen avsevärt mycket effektivare. Ordförande för programmets styrgrupp var en person från polisens datacentral och ansvaret för framtagningen av programmet låg hos dåvarande datacentralen, idag Förvaltningens IT-central.

I de straffanspråks- och ordningsbotsblanketter som polisen använder står informationen på både finska och svenska. De som har arbetat i projektet har inte lagt märke till att om man hämtar en annan text till blanketten står den enbart på finska.

Under försöksstadiet användes programmet på trafiksäkerhetscentralerna i Helsingfors, Lahtis och Björneborg. Problemen i anknytning till svenska kom aldrig fram under försöksstadiet.

Efter att kontorsprogrammet togs i bruk 2008, varvid det kom att omfatta också de svenskspråkiga områdena, kom det fram att all information inte står på svenska i blanketterna. Förvaltningens IT-central underrättades om problemet, men den person som hade skött planeringen av programmet var upptagen i andra projekt och var inte tillgänglig för att åtgärda situationen.

Det var inte heller längre möjligt att återgå till det gamla programmet. Inrikesministeriets polisavdelning tog flera gånger kontakt med Förvaltningens IT-central och begärde att problemet åtgärdas snarast.

Då problemet kvarstod togs saken upp och diskuterades med trafiksäkerhetscentralerna. I Björneborg och Helsingfors beslöt trafiksäkerhetscentralerna att införa en praxis enligt vilken den finska texten i blanketten kompletteras med en svensk översättning om man vet att klienten har svenska som modersmål. Trafiksäkerhetscentralen i Satakunda har också försökt rekrytera en svenskspråkig person för att förbättra servicen på svenska.

Dessa åtgärder löser dock inte problemet helt och hållet eftersom man inte alltid känner till förarens modersmål. När detta är fallet får klienten en blankett med brister avseende svenskan.

Förbättringsförslagen för kontorsprogrammet och ordningen i vilken de ska genomföras diskuterades allvarligt mellan polisavdelningen och en företrädare från Förvaltningens IT-central den 6 och 7 april 2009 i Rovaniemi. Utgående från diskussionen gav informationsförvaltningens företrädare ett konkret förslag och en kostnadskalkyl till skaparen av kontorsprogrammet, med de ändringar som behövs för att situationen avseende svenskan ska vara i ordning.

Bristen är allvarlig med tanke på att svenskan har en grundlagsstadgad ställning i Finland. Rättskyddet har dock inte äventyrats. Inrikesministeriets f.d. polisavdelning och Polisstyrelsen har gjort allt de kan för att åtgärda felet. Förvaltningens IT-central arbetar som bäst med att åtgärda problemet.

2.11

Utredning av inrikesministeriets polisavdelning

Polisstyrelsen har i sitt utlåtande konstaterat att fastän bristerna är allvarliga och det svenska språkets ställning tryggas i grundlagen har människornas rattsäkerhet inte äventyrats. Polisinspektionen i Satakunda konstaterar i sitt utlåtande att LVS-trafikövervakningsprogrammets brister gällande språk och arkivering borde åtgärdas så att de uppfyller deforeskrivna kraven. Enligt polisinspektionen inverkar de bägge förutnämnda frågorna på såväl kundernas som tjänstemännens rättigheter och rättskydd.

Polisavdelningen konstaterar att Polisstyrelsen och polisinspektionen i Satakunda har olika uppfattningar om huruvida den gällande ordningen kan inverka på medborgarnas rättskydd. Rättskyddsfrågan är enligt den nuvarande polisavdelningen inte enbart begränsad till själva blanketterna utan vilar även på myndighetens och tjänstemännens språkkunskaper.

På basis av enstaka ärenden är det svårt att skapa sig en helhetsuppfattning om de svenskspråkiga ärendenas problemställningar med anknytning till polisens automatiska trafikövervakning. Frågan är

principiellt viktig och enligt den nuvarande polisavdelningens uppfattning gäller frågan inte enbart automatisk trafikövervakning som sker på svenskspråkiga områden utan förfarandet generellt.

På basis av den befintliga utredningen framgår det att den tidigare polisavdelningen inte förhållit sig passivt till bristerna i LVS-trafikövervakningsprogrammet. Den tidigare polisavdelningen har ett flertal gånger tagit upp frågan med de relevanta aktörerna i frågan. Trots att den tidigare polisavdelningen initierat åtgärder kvarstår att programmet fortsättningsvis är bristfälligt och att den information som programmet automatiskt producerar är svår att ändra manuellt. Programfelet leder till att meddelanden på svenska gällande trafikförseelse som fotograferats med automatisk trafikövervakningsapparat innehåller även finskspråkig text. På motsvarande sätt innehåller även ordningsbotsföreläggandena utöver den färdiga tvåspråkiga blanketttexten även text på såväl svenska som finska.

Ur den befintliga utredningen framgår det inte huruvida den tidigare polisavdelningen eller Polisstyrelsen enbart fokuserat sina åtgärder på att få till stånd en förbättring av LVS-trafikövervakningsprogrammet eller om man även skridit till övriga åtgärder i frågan.

Problematiskt är att Förvaltningens IT-central inte kunnat ge någon tidtabell för när LVS-trafikövervakningsprogrammet är uppdaterat.

Den tidigare polisavdelningen har utfärdat en föreskrift om behandling av trafikbrottsärenden vid automatisk trafikövervakning (SM/2008/1912) 23.2.2009. Föreskriften har antecknats vara i kraft från och med 1.3.2009 – tills vidare. I den nämnda föreskriften har man inte särskilt behandlat till exempel språkfrågor.

Vad gäller till exempel hur händelseplatserna har antecknats konstaterar polisavdelningen att man här borde ha ett medborgarperspektiv och vid vidareutvecklingen av LVS-trafikövervakningsprogrammet borde ta hänsyn de inkomna ställningstagandena.

Situationen motsvarar inte enligt polisavdelningens tolkning de krav som stadgas i Finlands grundlag och i språklagen. Polisavdelningen kommer att begära att Polisstyrelsen söker även alternativa lösningar i frågan.

Polisavdelningen lägger stor vikt vid att språklagen förverkligas i praktiken. På polisavdelningens initiativ har statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009 tagits med i resultatavtalet för år 2010 mellan polisavdelningen och Polisstyrelsen. I avtalet ingår följande skrivning: "Polisstyrelsen vidtar åtgärder för att avhjälpa de brister i fråga om tillämpning av språklagstiftningen inom polisens förvaltningsområde som nämns i statsrådets berättelse för 2009. I det sammanhanget uppmärksammas styrningsdokumenten, utvecklingen av datasystemen så att de fungerar på båda språken samt tryggheten av de språkliga rättigheterna vid förundersökning. Polisstyrelsen utser en person som ansvarar för att följa upp genomförandet av språklagen inom polisförvaltningen och utveckla uppföljningsmetoderna."

2.12

Utlåtande av inrikesministeriets enhet för juridiska frågor

Enheten för juridiska frågor förenar sig om utredningen från ministeriets polisavdelning. Enheten för juridiska frågor konstaterar också med hänvisning till orsaker relaterade till rättsskydd och kostnadseffektivitet att man vid ibruktagandet av automatiska system redan i planeringsskedet fullt ut ska beakta de båda nationalspråken och samiskan.

2.13

Klagandens andra bemötande

Klaganden anför bl.a. att en genomgång av inkomna handlingar visar å ena sidan en önskan att bifalla hans krav (Björneborg) och dels en ganska självgod inställning och ovilja att medge behov av förbättring. Till exempel med hänvisning till Polisstyrelsens utredning konstaterar klaganden att medveten om bristerna borde Polisstyrelsen ha påskyndat korrigeringsarna och förbjudit användningen av ett felaktigt system innan det rättats. Klaganden kan inte omfatta Polisstyrelsens åsikt om att rättskyddet inte äventyrats, tvärtom. När polismyndigheterna hotar medborgare med straff, utan att för den åtalade klargöra vilket brott man åtalas för, då är rättssäkerheten hotad.

Enligt klaganden har Polisstyrelsen medgett att den känt till bristerna, men ändå låtit felet fortsätta. På grund av Förvaltningens IT-centrals utlåtande konstaterar klaganden att om uppgiften hade varit ordföranden övermäktig så måste han ju få hjälp, eller saken ordnas på annat sätt.

Klaganden anser att alla vederbörande varit medvetna om de brister som han hade påtalat. Om någon eventuellt tycker att bristerna har varit små, så må det ses som exempel på hur bristfälligt språklagen tillämpas och på avsaknaden av vilja att rätta till bristerna. Med hänvisning till inrikesministeriets utlåtande anser klaganden att även de som beställde och sedan godkände det bristfälliga programmet bör ställas till ansvar för sin summelse.

2.14

Inrikesministeriets förklaringar

2.14.1

Enheten för juridiska frågor

Inrikesministeriet konstaterar att det i sista hand var polisens högsta ledning som var ansvarig för att systemet togs i bruk och att de ifrågavarande språkliga korrigeringsarna görs. Inrikesministeriets polisavdelning fungerade fram till den 31 december 2009 som polisens högsta ledning, varefter uppgiften överfördes till Polisstyrelsen från början av 2010. Enligt polisförvaltningslagen ska Polisstyrelsen planera, utveckla, leda och övervaka polisverksamheten och dess stödfunktioner.

2.14.2

Polisavdelningen

Inrikesministeriets polisavdelning tillsatte ett projekt för att utveckla LVS-trafikövervakningsprogrammet. Dylika projekt ska skötas i det så kallade HARE-systemet. Projektet tillsattes 21.4.2004. Enligt den ursprungliga tidtabellen skulle projektet vara färdigt 31.12.2004. I februari 2005 beviljades projektet tilläggstid till 31.3.2006. Efter årsskiftet 2005/2006 fortsatte projektet som ett utvecklingsprojekt.

Polisstyrelsen konstaterar i sin utredning att provanvändningen av LVS-trafikövervakningsprogrammet inleddes 1.1.2007 och att provanvändningen fortsatte fram till maj 2007. Polisstyrelsens utredning innehåller inte någon exakt skrivning huruvida det fattats ett separat beslut över inledandet av provanvändningen. I ett telefonsamtal 23.9.2010 konstaterades att något separat beslut inte föreligger.

Polisavdelningen tillsatte 15.3.2007 utvecklings- och uppföljningsnätverket för automatisk trafikövervakning. Enligt Polisstyrelsens utredning hade frågor för automatisk trafikövervakning behandlats i

utvecklings- och uppföljningsnätverket för automatisk trafikövervakning. Frågan om provanvändning hade enligt Polisstyrelsen behandlats på nämnda nätverks möten 25.4.2007 och 7.6.2007. På mötena hade det enligt Polisstyrelsen bestämts att polisens trafiksäkerhetscentraler kan ta i bruk LVS-trafikövervakningsprogrammet från och med 1.6.2007.

Inrikesministeriets polisavdelning hade med sitt brev av den 6.8.2007 (SM-2007-02392/Vi-0) beslutat om ibruktagande av LVS-trafikövervakningssystemet. Ur brevet framgår det att systemet ska tas i bruk i hela landet senast 1.10.2007.

Förvaltningens IT-central meddelade 23.9.2010 att den första versionen av programändringen som de svenska översättningarna kräver just blivit färdig. Ifall testskedet förlöper programenligt och några större brister inte framkommer kan versionen tas i bruk den 7 eller 8 december detta år.

Polisavdelningen och polisstyrelsen kommer på hösten 2010 att diskutera hur skrivningarna i resultatavtalet mellan polisavdelningen och Polisstyrelsen gällande tillämpningen av språklagstiftningen vidareförts i praktiken. I detta sammanhang kommer frågan om automatisk trafikövervakning att vara ett tema.

2.15

Polisstyrelsens utredning

Kontorsprogrammet för automatövervakningen togs i bruk 1.1.2007. Försöksanvändningen fortsatte till maj 2007. Ärenden som gällde automatövervakningen behandlades till år 2009 under möten som hölls av automatövervakningens utvecklings- och uppföljningsnät. Nätet bestod av den högsta polisledningen inom länen och de befälsansvariga inom trafikskyddscentralerna. Kontorsprogrammet behandlades 25.4 och 7.6. Under mötena beslöts att trafikskyddscentralerna kan använda programmet för automatövervakning från och med 16.7.2007. Enligt inrikesministeriets polisavdelnings brev 6.8.2007 skulle kontorsprogrammet tas i bruk i hela landet senast 1.10.2007.

Från inrikesministeriets polisavdelning skickades till polisens datacentral 5.12.2007 och 23.4.2008 brev där det i synnerligen tydliga ordalag meddelades att inrikesministeriets polisavdelning ansåg det vara mycket viktigt att bristerna i det svenska språket på blanketten för automatövervakning avhjälps så snabbt som möjligt.

Inrikesministeriets polisavdelning beviljade 11.3.2009 ett anslag på 100 000 euro för utveckling av kontorsprogrammet. För samma ändamål beviljades också 100 000 euro från dataförvaltningens ansvarsområde. De åtgärder Förvaltningens IT-central vidtagit för att utveckla kontorsprogrammet för automatövervakning kan inte anses vara effektiva. Möjligheterna för inrikesministeriets polisavdelning att påverka Förvaltningens IT-central har trots finansiering och tydligt formulerade brev samt förteckningar över bristerna varit lika med noll.

Den före detta polisavdelningen vid inrikesministeriet och Polisstyrelsen har enligt Polisstyrelsens utredning gjort allt vad de kunnat för att korrigera felet. Korrigeringar pågår vid Förvaltningens IT-central.

2.16

Klagandens tredje bemötande

Enligt klaganden borde bristerna ha korrigerats genast när de uppdagades. Man skyller på "andra" utan att någon myndighet skulle medge egen skuld. Klaganden anser att den som använder ett sy-

stem som leder till ett lagstridigt resultat begår ett tjänstefel. Också den som ger order om eller tillstånd till att ett sådant system används har felat.

Vidare fäster klaganden uppmärksamhet vid att 200 000 euro anslagits för att rätta missförhållandet. Klaganden hoppas att justitieombudsmannen även reder ut hur dessa pengar har använts. Av Polisstyrelsens förklaring framgår dock inte huruvida sagda 200 000 euro anslags att användas till att förbättra den svenska versionen, eller eventuellt till något annat ovidkommande ändamål. Om användningen var adresserad till annat ändamål, så är hänvisningen till beloppet 200 000 euro i detta sammanhang endast vilseledande. Klaganden antar att justitieombudsmannen kräver en redogörelse i denna sak av ofta nämnda Förvaltningens IT-central.

Till sist konstaterar klaganden att man i hela korrespondensen aldrig har i detalj berört bristerna. Bristerna och felet har klaganden nämnt i olika brev. Alla de av honom påtalade bristerna måste avhjälpas.

3

AVGÖRANDE

3.1

Rättslig reglering

Grundlagen

Enligt 6 § 1 mom. i Finlands grundlag är alla lika inför lagen. Enligt paragrafens 2 mom. får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas bl.a. på grund av språk.

I grundlagens 17 § tryggas rätten till eget språk och egen kultur. Enligt paragrafens 1 mom. är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt paragrafens 2 mom. ska vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällsliga behov enligt lika grunder.

I grundlagens 21 § tryggas vars och ens rätt till en rättvis rättegång och god förvaltning. Enligt 22 § ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Enligt grundlagens 68 § 1 mom. svarar varje ministerium inom sitt ansvarsområde för att förvaltningen fungerar som sig bör.

Språklagen

Språklagens 2 § 2 mom. förutsätter att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

I kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter har var och en enligt 10 § 1 mom. rätt att använda finska eller svenska. Myndigheterna ska dessutom ordna möjlighet för den som ska höras att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska.

Ispråklagens 19 § 1 mom. stadgas att domar, beslut och andra handlingar som myndigheten utfärdar i ärenden som avses i 12–17 § skrivs på handläggningsspråket. Enligt 2 mom. ska beslut och domar ges enbart på ett språk. I meddelanden, kallelser och brev till parter, eller till den som enligt lag skall underrättas om ett ärende som är eller ska bli anhängigt, ska en tvåspråkig myndighet enligt 3 mom. använda mottagarens språk, om myndigheten vet vilket det är eller utan oskäligt besvär kan ta reda på det, eller använda både finska och svenska.

Syftet med bestämmelsen är enligt regeringens proposition (RP 92/2002 rd, s. 86–87) att främja användningen av båda språkgruppernas eget språk och understryka myndighetens skyldighet att visa den enskilde att han eller hon oberoende av handläggningsspråket har rätt enligt 10 § att använda antingen sitt eget språk eller det språk han eller hon har valt. Bestämmelsen är nödvändig också därför att handläggningsspråket i de fall där 3 mom. ska tillämpas ofta ännu inte har fastställts, t.ex. när en stämning i tvistemål delges eller ett vittne kallas för att höras.

Myndigheten är enligt bestämmelsen skyldig att använda mottagarens språk, om detta är känt eller utan skälig svårighet kan utredas. Med mottagarens språk avses då antingen mottagarens eget språk eller det språk denne har valt, med andra ord det språk mottagaren har använt tidigare. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att myndigheten strävar efter att ta kontakt med mottagaren på rätt språk. Utredandet av mottagarens språk får ändå inte åsamka myndigheten oskäligt extra arbete.

Mottagarens språk kan på basis av tidigare kontakter redan vara känt och i många fall kan myndigheten utan oskäligt besvär eller utan oskäliga kostnader få uppgifter om mottagarens språk ur befolkningsregistret där den enskilda personens språk finns antecknat. Myndigheten kan i allmänhet utgå ifrån att mottagaren vill använda sitt eget språk i kontakterna med myndigheten, om inte myndigheten på basis av tidigare kontakter har skäl att anta att mottagaren vill använda ett annat språk.

Om myndigheten inte känner till mottagarens språk och det inte heller kan utredas utan skälig svårighet, ska meddelanden och annan skriftväxling ske på både finska och svenska. Myndigheten kan uppfylla denna skyldighet genom att använda tvåspråkiga blanketter, meddelanden, skyltar och motsvarande eller, om tvåspråkiga versioner inte finns, använda båda språken. I praktiken är kontakt på både finska och svenska från myndighetens sida till en enskild person ofta begränsad till den första kontakten. Om denna kontakt leder till skriftväxling mellan myndigheten och den enskilda personen har myndigheten i fortsättningen rätt att använda bara det språk som personen i fråga i sina svar eller i andra kontakter med myndigheten, t.ex. per telefon, meddelat att han eller hon önskar använda.

Språklagens 23 § förutsätter att myndigheterna självmant ska se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken.

Statstjänstemannalagen

Enligt statstjänstemannalagens 14 § 1 mom. ska en tjänsteman utföra sina uppgifter på behörigt sätt och utan dröjsmål. Han ska iaktta bestämmelserna om arbetsledning och övervakning.

Lagen om ordningsbotsförfarande

Förfarandet vid föreläggande av ordningsbot för trafikförseelser som observerats utan att fordonet stoppats inleds enligt 13 b § 1 mom. i lagen om ordningsbotsförfarande genom att ett ordningsbotsföreläggande utfärdas för den fysiska person som vid tidpunkten för förseelsen var registrerad som ägare, innehavare eller tillfällig användare av det fordon som användes vid förseelsen, utan att det utreds vem som körde fordonet.

Polisförvaltningslagen

Inrikesministeriet ansvarar enligt lagens 1 § 1 mom. för styrningen och övervakningen av polisens verksamhetsområde och för sådana uppgifter inom polisens verksamhetsområde som det föreskrivs särskilt att ankommer på ministeriet.

Enligt 4 § 2 mom. ska Polisstyrelsen i enlighet med inrikesministeriets styrning bl.a. planera, utveckla, leda och övervaka polisverksamheten och dess stödfunktioner (punkt 1) och se till att den medborgarservice som hör samman med polisens uppgifter finns tillgänglig i lika utsträckning och är av samma kvalitet i hela landet (punkt 2).

Inrikesministeriets polisavdelning fungerade fram till den 31 december 2009 som polisens högsta ledning, varefter uppgiften överfördes till Polisstyrelsen från början av 2010 (497/2009). De ärenden som gällde polisväsendet och som var anhängiga vid inrikesministeriet och länsstyrelserna när denna lag trädde i kraft samt de ingångna avtalen och förbindelserna liksom de rättigheter och skyldigheter som följer av dem och som enligt denna lag eller någon annan lag eller en förordning efter denna lags ikraftträdande hör till Polisstyrelsen har överförts till Polisstyrelsen.

Statsrådets förordning om Förvaltningens IT-central

Förvaltningens IT-central (HALTIK) inom inrikesministeriets förvaltningsområde har enligt 1 § 1 mom. till uppgift att producera data- och kommunikationstekniska utvecklings-, sakkunnig-, datasäkerhets-, produktions-, upphandlings-, rapporterings-, utbildnings-, telefonväxel- och stödtjänster för inrikesministeriet och andra ämbetsverk och inrättningar inom förvaltningsområdet så som avtalats om produktion av tjänster i serviceavtalen med ämbetsverken och inrättningarna. IT-centralen kan dessutom producera motsvarande tjänster också för andra statliga ämbetsverk och inrättningar i enlighet med de allmänna utvecklingslinjerna för statens informationsförvaltning och upphandling så som avtalats om produktion av tjänster i serviceavtalen med ämbetsverken och inrättningarna.

Enligt 2 mom. producerar IT-centralen tjänster som gäller förvaltningsområdets informationssystem, datakommunikationstjänster och register och som särskilt föreskrivits för den eller förelagts den genom inrikesministeriets beslut.

3.2

Enskilda ordningsbotsförelägganden i förhållande till de språkliga rättigheterna

I ordningsbotsförfarande påförs påföljder för förseelser som i strafflagen definieras som ordningsbotsförseelser. Det är sålunda fråga om ett förfarande där man tar ställning till frågan om en person gjort sig skyldig till en straffbar gärning. Redan denna utgångspunkt understryker betydelsen av att rättsskyddsgarantierna – såsom de språkliga rättigheterna – förverkligas i praktiken.

När en person på grund av automatisk kameraövervakning får ett ordningsbotsföreläggande med posten är detta i praktiken polismyndighetens första kontakt med personen i ärendet i fråga. I polismyndigheten har med andra ord ett ordningsbotsärende blivit anhängigt och polisen med föreläggandet meddelar personen i fråga om inträdet av anhängighet. Eftersom det är möjligt att motsätta sig ordningsboten innebär föreläggandet inte något slutgiltigt avgörande och inte heller har handläggningsspråket då ännu slutgiltigt bestämts. I detta skede är det inte heller fråga om en förundersökning. I förundersökningslagens 37 § föreskrivs uttryckligen om språket vid förundersökning.

Eftersom det i lagen om ordningsbotsförfarande inte finns några särskilda språkbestämmelser måste ärendet bedömas i enlighet med språklagen som ska tillämpas som en allmän lag.

På sändande av ordningsbotsförelägganden tillämpas sålunda språklagens 19 § 3 mom. som gäller situationer där en myndighet på eget initiativ vänder sig till en part utan att handläggningsspråket ännu har bestämts. En part som motsätter sig ett ordningsbotsföreläggande kan i det sammanhanget använda valfritt språk, finska eller svenska. På den grunden bestäms ärendets handläggningsspråk.

Av det som konstateras ovan följer att en myndighet som utfärdar ett ordningsbotsföreläggande ska använda mottagarens språk, om detta är känt eller skäligen enkelt kan utredas. Utgångspunkten är den att polismyndigheten kan anta att den som mottar ordningsbotsföreläggandet vill att ärendet ska skötas på hans eller hennes modersmål, om det inte t.ex. på basis av tidigare korrespondens finns anledning att anta något annat. Ett annat alternativ är att använda båda nationalspråken. På detta sätt hade man gjort också i det aktuella fallet, såtillvida att ordningsbotsblanketten och anvisningarna var avfattade både på finska och på svenska.

Förfarandet kan emellertid kritiseras av den anledningen att de på blankettunderlaget ifyllda uppgifterna om det enskilda fallet delvis var ifyllda på finska, trots att klagandens modersmål är svenska. De på den egentliga blanketten ifyllda finskspråkiga uppgifterna avsåg polisens namn, gärningskommunen och -orten, förseelsens art samt tilläggsuppgifter. I anvisningarna angavs tingsrättens namn och kontaktuppgifterna på finska också i anvisningarnas svenskspråkiga textversion. I det andra fallet som klaganden lyfte fram upprepades dessa felaktigheter i fråga om polisens namn, tingsrättens namn och kontaktuppgifter samt i fråga om gärningskommunen och -orten. Tilläggsuppgifterna var däremot skrivna såväl på finska som på svenska och likaså trafikförseelsens art, även om den svenskspråkiga texten i fråga om den sistnämnda uppgiften var skriven i fältet för tilläggsuppgifter och inte i det egentliga fältet för förseelsens art.

De ordningsbotsförelägganden som klaganden fick var sålunda delvis stridande mot språklagen.

3.3

Utgångspunkter för bedömning av myndigheternas förfarande

I grundlagens 21 § 1 mom. föreskrivs bl.a. om principen att myndigheternas verksamhet i alla avseenden ska vara sakenlig. Projektet med polisens automatiska trafikövervakning genomförs inom ramen för förvaltningsverksamheten. Detta innebär att man i denna verksamhet måste beakta både de grundläggande språkliga rättigheterna, som föreskrivs i grundlagens 17 § och konkretiseras i språklagen, och grundlagens 22 § där det föreskrivs att det allmänna ska se till att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses. Innebörden av dessa regleringar är att myndigheterna i all sin verksamhet självmant ska se till att också de grundläggande språkliga rättigheterna förverkligas, utan att den enskilda medborgaren särskilt behöver åberopa dem.

Jag ser i och för sig ingen anledning att ifrågasätta ändamålsenligheten i det nuvarande systemet. På basis av de klagomål över systemet som jag för närvarande behandlar går det inte heller att dra några längre gående slutsatser om hur stort problem det är fråga om från språklig synpunkt. Man kan å andra sidan utgå ifrån att problemet måste ses i relation till antalet svenskspråkiga personer som bötfälls, även om jag inte har några uppgifter om hur många ordningsbotsförelägganden avseende svenskspråkiga som sist och slutligen varit bristfälliga i språkligt hänseende.

Inrikesministeriet uppger att den automatiska trafikövervakningen t.ex. år 2008 resulterade i ca 193 000 påföljder, som enligt ministeriet i ytterst liten utsträckning var förenade med språkliga eller

andra problem. Av den utredning som jag fått framgår dock inte närmare vilken uppföljning eller annan undersökning den uppgiften är baserad på.

I de utredningar som jag fått hänvisas till problem med datasystemet. De brister som konstaterats ovan beror nämligen i stor utsträckning på att behandlingen av ordningsbetsärenden hos trafiksäkerhetscentralerna till stor del är automatisk, vilket försvårar korrigering av blankettens färdigt ifyllda uppgifter.

Enligt det material som stått till mitt förfogande sker kameraövervakningen i korthet så att en kamera på övervakningsplatsen fotograferar fordonet samtidigt som en mätutrustning mäter hastigheten, varefter informationen hos trafiksäkerhetscentralen bearbetas med olika programvaror. På basis av fordonets registeruppgifter söks därefter i fordonsdatasystemet uppgifter om fordonets ägare och innehavare. Handläggaren lagrar både dessa uppgifter och körkortsuppgifterna i sitt kontorsdatasystem. Under behandlingen används sålunda färdiga elektroniska blanketter, görs sökningar i olika register och överförs data till trafikövervakningssystemet.

Enligt min åsikt är det i och för sig ändamålsenligt att man innan nya datasystem tas i bruk i hela landet provanvänder dessa t.ex. regionalt, för att få erfarenheter och upptäcka eventuella fel. Pressade tidtabeller i samband med ibruktagningen kan å andra sidan leda till att systemet börjar användas innan det är helt färdigt och avsikten är då att göra förbättringar varefter man får erfarenheter av dess funktion.

Jag understryker emellertid att åberopande av tidtabeller inte berättigar ibruktagning av ett system om detta har betydande brister med avseende på individens grundläggande rättigheter. Eftersom det är fråga om ett straffprocessuellt förfarande måste omständigheter som rör individens rättssäkerhet tillmätas en särskild betydelse. Frågan om en misstänkt persons språkliga rättigheter blir förverkligade har ett nära samband med rättsskyddet och hur det förverkligas i straffprocessen.

Det är i varje fall viktigt att man de facto åtgärdar konstaterade missförhållanden. Om man inte snabbt kan avhjälpa bristerna i ett system måste man gå in för sådana alternativa lösningsmodeller att systemets egentliga användare vederbörligen kan sköta sina ålägganden.

I samband med sådana nya projekt som det här är fråga om förefaller det ibland gå så att de språkliga aspekterna inte nödvändigtvis blir beaktade i tillräcklig utsträckning innan systemet tas i bruk. Som exempel kan nämnas ULJAS-systemet som används i samband med utsökning och vilket när det togs i bruk också hade brister i fråga om de språkliga rättigheterna. I mitt beslut 15.6.2006 (dnr 2032/4/04 och 2854/4/04) konstaterade jag att justitieministeriet, för att trygga de grundlagsfästa språkliga rättigheterna och jämlikheten, borde ha sett till att systemet fungerade lika bra med svensk- och finskspråkiga utskriftsformer som med finskspråkiga.

Av det material som jag haft tillgång till framgår att händelseförloppen i viss mån är oklara. För det första råder det oklarhet om i vilket skede problemen med det svenska språket sist och slutligen uppdagades. Av inrikesministeriets yttrande (se 2.4) får man den uppfattningen att problemen uppdagades redan i det skedet då provanvändningen av systemet hösten 2007 utsträcktes till svensk- och finskspråkiga områden. Polisstyrelsen konstaterar för sin del (se 2.10) att de språkliga problemen inte upptäcktes när systemet provanvändes. Polisstyrelsen uppger att problemen upptäcktes i det skedet då systemet 2008 togs i bruk i hela landet. Inrikesministeriet uppger å andra sidan i sitt yttrande att det redan i ett brev i slutet av 2007 uppmärksammat de språkliga problemen (se 2.4).

I min bedömning av ärendet utgår jag ifrån att de språkrelaterade problemen var kända redan före 2008, dvs. före den tidpunkt då systemet enligt vad inrikesministeriet och Polisstyrelsen uppger togs i bruk i hela landet. Trots detta fortsatte man använda systemet, vilket tydligen berodde på att det inte längre var möjligt att återgå till det gamla systemet. Man hade emellertid försökt avhjälpa bristerna åtminstone genom att ge trafiksäkerhetscentralerna sådana anvisningar att de finskspråkiga blanktexterna ska översättas till svenska i sådana fall då kunden vederligen är svenskspråkig.

Trots att jag tre gånger låtit utreda ärendet via inrikesministeriet har det på det hela taget fortfarande varit svårt att på basis av det material som stått till mitt förfogande få en exakt helhetsuppfattning om orsakerna till att systemet fortfarande var halvfärdigt med avseende på de språkliga rättigheterna och inte kunde fås att fungera som det var avsett.

Den högsta polisledningen, dvs. både inrikesministeriets polisavdelning och Polisstyrelsen anser att de gjort allt som står i deras makt då de i olika skeden påskyndat åtgärderna för att avhjälpa bristerna och ordnat med anslag för ändamålet. Polisstyrelsen anser dessutom att de åtgärder som Förvaltningens IT-central vidtog i ärendet var ineffektiva. IT-centralen framhåller för sin del att den gör ändrings- och reparationsarbeten utifrån respektive projekts prioriteringar och godkännanden. Enligt IT-centralen hade ordföranden för det aktuella projektets styrgrupp inte sammankallat styrgruppen. Enligt Polisstyrelsen kom styrgruppens ordförande från polisens tidigare dataförvaltningscentral och det var denna och sedermera Förvaltningens IT-central som ansvarade för utvecklingen av systemet. IT-centralen hade för sin del påtalat tidtabellsproblem som utomstående systemleverantörer haft under år 2009.

I korthet har händelseförloppet, utifrån vad som framgår av det material som jag haft tillgång till, varit följande: 1) utvecklingen av systemet inleddes 2004, 2) problemen med svenskan framkom år 2007, 3) efter att åtgärder för att ta systemet i bruk i hela landet inletts hann Förvaltningens IT-central under 2008 inte göra någonting åt saken på grund av det myckna arbete som polisens organisationsreform medförde, 4) år 2009 erhöles finansiering för utveckling av systemet och HALTIK beställde flera ändringar i det men arbetet framskred i praktiken inte av orsaker som berodde på systemleverantörerna, 5) utvecklingsarbetet har framskridit under år 2010 och systemet beräknas vara klart i början av december.

3.4

Inrikesministeriets förfarande

3.4.1

Bedömning

Inom justitieombudsmannens laglighetskontroll anses det av hävd att problem i anslutning till datasystem inte kan anföras som skäl till avvikelse från lagliga förfaranden.

I och för sig betvivlar jag inte att inrikesministeriet eller polisens dåvarande dataförvaltningscentral vid planeringen och ibruktagningen av datasystemet handlat efter bästa förstånd.

Jag noterar emellertid det faktum att även om problemen med svenskan kommit till den högsta polisledningens kännedom redan i slutet av 2007, gjordes det emellertid inte heller följande år någonting konkret åt saken åtminstone såtillvida att man skulle ha avbrutit produktionen av de lagstridiga dokumenten inom den automatiska trafikövervakningen. Enligt ministeriet var detta en följd av den arbetsmängd som orsakades av polisförvaltningens organisationsreform. Polisstyrelsen för sin del framförde att den person som svarat för planeringen av kontorsprogrammet var upptagen med andra

projekt och därför inte kunde anlitas för att avhjälpa problemet. Det förefaller sålunda som om konkreta åtgärder vidtogs först år 2009, då flera systemförbättringar beställdes. Vissa problem i programleverantörens verksamhet bidrog emellertid till att ärendet inte framskred.

I de utredningar som jag fått understryks i och för sig helt korrekt betydelsen av de språkliga rättigheterna och framhålls vikten av att förverkliga dem under den fortsatta utvecklingen av systemet. Systemet har å andra sidan fortfarande inte fått i skick i detta avseende och ministeriet kunde inte ännu i den utredning som det gav i början av innevarande år ge ens ett ungefärligt besked om när systemet i alla avseenden uppfyller de krav som de grundläggande språkliga rättigheterna ställer. Först enligt de senaste förklaringar som jag fått kommer det förbättrade systemet sannolikt att kunna tas i bruk i slutet av innevarande år.

På det hela taget förefaller det ofrånkomligen som om problem med svenskan närmast ansågs vara relativt obetydliga teknikaliteter som i likhet med andra tekniska brister kunde tänkas bli åtgärdade med tiden. Min uppfattning bygger på den omständigheten att systemet, trots att vikten av de språkliga rättigheterna framhållits i flera utredningar, de facto inte på närmare tre år har fått fungera.

Det kan också noteras att enligt utredningarna finns det inte anledning att misstänka att någons rätts-säkerhet äventyrats enbart av orsaker som har samband med datasystemet. Jag anser att detta inte är en godtagbar motivering till systemets brister, som utåt i förhållande till enskilda medborgare syns som mot språklagen stridande förfaranden. Rätten att använda sitt modersmål är en viktig garanti för rättssäkerheten. I ordningsbotsförfarandet, som innebär att en persons handlande bedöms från straffrättslig synpunkt, ska denna rätt förverkligas redan i fordonsförarens första kontakt med polismyndigheten. Att en svenskspråkig person delges ett ordningsbotsföreläggande som ens delvis är avfattet på fel språk, tyder på likgiltighet för de språkliga rättigheterna.

Faktum kvarstår att det nya systemet tagits i bruk trots bristerna. Detta i förening med att programleverantören inte lyckats avhjälpa bristerna ledde onekligen till en problematisk situation från myndighetens – i synnerhet trafiksäkerhetscentralernas – synpunkt. I sådana situationer understryks den i sista hand ansvariga myndighetens beredskap att lägga fram alternativa lösningsmodeller. I praktiken skulle det ha förutsatts sådana åtgärder att åtminstone de fel hade kunnat förhindras som nämns i punkterna 2.3.5, 2.6, 2.7 och 3.2.

Till ministeriets försvar kan i och för sig anföras den omständigheten att ministeriet uppenbarligen redan år 2008 åtminstone i någon mån försökt ge trafiksäkerhetscentralerna anvisningar om hur bristerna kunde avhjälpas regionalt. Dessa anvisningar ledde, åtminstone att döma av de klagomål som jag fått, dock inte i alla avseenden till något praktiskt resultat. Det kan också konstateras att de direktiv om behandling av trafikbrottsärenden i samband med automatisk övervakning som inrikesministeriets polisavdelning gav 23.2.2009 inte uttryckligen tar ställning till lösningsmodeller för sådana språkproblem i den praktiska polisverksamheten som beror på brister i systemet.

Inrikesministeriets polisavdelning meddelade mig i mars innevarande år i sin utredning att den ber Polisstyrelsen ta fram alternativa problemlösningar. Jag anser att detta i och för sig är en åtgärd som är värd att stödja, även om jag å andra sidan anser att den tyvärr vidtagits för sent eftersom det bristfälliga systemet nu i nästan tre år använts i hela landet och sannolikt hela tiden haft problem med svenskspråkiga ordningsbotsförelägganden.

Det är inte justitieombudsmannens uppgift att ta ställning till frågan om hur inrikesministeriet inom sitt förvaltningsområde i varje skede av utvecklingen av systemet borde ha förfarit. Däremot är det från laglighetskontrollens synpunkt viktigt att datasystem av den typ som det här är fråga om inte tas i bruk

innan de är färdiga med avseende på de grundläggande rättigheterna. Det aktuella fallet är enligt min åsikt tyvärr ett utmärkt exempel på vilka konsekvenserna kan bli då man börjar använda halvferdiga system.

Från laglighetskontrollens synpunkt är det sålunda av en avgörande betydelse att systemet då det togs i bruk inte till fullo uppfyllde de krav som de grundläggande rättigheterna, parternas rättssäkerhet och en saklig myndighetsverksamhet ställer. Jag anser det vara särskilt klandervärt att bristerna varit kända i närmare tre år utan att trafiksäkerhetscentralerna tydligt anvisats tillräckligt effektiva alternativa lösningsmodeller för enskilda situationer.

3.4.2

Ställningstagande

Inrikesministeriets polisavdelning verkade som högsta polisledning till utgången av 2009 och svarade sålunda till dess för det automatiska trafikövervakningssystemets funktion också med avseende på de grundläggande språkliga rättigheterna. Detta trots att det i praktiken till att börja med varit polisens dataförvaltningscentral och senare den för hela inrikesförvaltningens gemensamma Förvaltningens IT-central som utvecklat systemet.

Såsom min slutsats anser jag att inrikesministeriets polisavdelning - genom att godkänna att datasytemet togs i bruk trots att det inte fungerade så att de språkliga rättigheterna tillgodosågs enligt jämlika principer - har förorsakat det att den automatiska trafikövervakningen har producerat dokument som strider mot språklagen. Ministeriet har sålunda underlåtit att i enlighet med språklagens 23 § 1 mom. i samband med den automatiska trafikövervakningen självmant se till att svenskspråkiga individers språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. Eftersom svenskspråkiga fordonförare sålunda på språkliga grunder försattes i en ojämlik ställning i förhållande till finskspråkiga och det inte kan påvisas något från grundlagssynpunkt godtagbart skäl till förfarandet, stred ministeriets förfarande också mot diskrimineringsförbudet i grundlagens 6 § 2 mom.

Ministeriet borde också senast i det skedet då det framgick att Förvaltningens IT-central inte åren 2008 och 2009, av de skäl som nämns ovan, kunde göra de ändringsarbeten som situationen krävde ha vidtagit sådana aktiva åtgärder att de grundläggande språkliga rättigheterna kunde tryggas i det praktiska trafikövervakningsarbetet så länge som det automatiska övervakningssystemet inte fungerade som sig bör.

På det hela taget hade ministeriet inte så som grundlagens 22 § förutsätter tryggt de grundläggande språkliga rättigheterna i samband med den automatiska trafikövervakningen.

Mina åtgärder framgår i punkt 4.

3.5

Polisstyrelsens förfarande

Polisstyrelsen har sedan början av 2010 verkat som den högsta polisledningen, med ansvar för planeringen, utvecklingen, ledningen och övervakningen av polisverksamheten och dess stödfunktioner.

Med beaktande av att bristerna i systemet varit kända redan en längre tid och att det inte fanns någon klar tidtabell för att sätta systemet i skick då ansvaret övergick på Polisstyrelsen, borde denna enligt min åsikt aktivt ha vidtagit åtgärder för att minimera de olägenheter för trafiksäkerhetscentralernas

verksamhet som berodde på brister i systemet. Det är å andra sidan förståeligt att den nya organisationen varit resurskrävande i inledningskedet.

Utvecklingen av det automatiska trafikövervakningssystemet har framskridit under det innevarande året. Trots det som jag framförde i min senaste begäran om utredning har jag inte ännu fått något svar på frågan om vilka alternativa åtgärder Polisstyrelsen under det innevarande året vidtar till dess att systemet fungerar så som avsett.

Jag anser att också Polisstyrelsen aktivare borde ha strävat efter att trygga de grundläggande språkliga rättigheterna. Jag meddelar för kännedom Polisstyrelsen min uppfattning om saken.

3.6

Polisinrättnings förfarande

Polisinrättningen i Björneborgs härad (numera polisinrättningen i Satakunda) har däremot på systemnivån, enligt vad som framgår av utredningarna, gjort allt vad den kunnat för att åstadkomma en förbättring i situationen. Jag ser därför ingen anledning att klandra dess förfarande.

Polisinrättningen har enligt sin utredning också framställt om finansiering för inrättande av en svenskspråkig tjänst vid trafiksäkerhetscentralen och beställt tvåspråkiga stämplatser för manuellt angivande av tjänsteställning på blanketterna. Dessutom har den för avsikt att föreslå finansiering av ett projekt för att trafiksäkerhetscentralens hela personal ska kunna fortsätta studera svenska. Det finns sålunda förhoppningar om förbättring av den svenskspråkiga servicen.

3.7

Bedömning av överkonstapel A:s förfarande

3.7.1

Ordningsbotsföreläggande

De problem i anslutning till de grundläggande språkliga rättigheterna som förekommit i det praktiska trafikövervakningsarbetet har i stor utsträckning berott på att ministeriet inte har fått datasystemet att fungera på ett tillfredsställande sätt. Ministeriet har inte heller kunnat anvisa sådana klara och effektiva alternativa lösningsmodeller som skulle ha gett trafiksäkerhetscentralernas personal möjlighet att sköta dessa ärenden på ett sakenligt sätt omedelbart efter att systemet tagits i bruk i hela landet.

Trots det ansvar som enligt vad som konstateras ovan vilar på ministeriet kan jag dock inte helt förbigå de enskilda tjänstemännens roll i detta ärende. I de utredningar som jag fått framhålls uttryckligen att det är fråga om ett långt automatiserat förfarande som enskilda tjänstemän svårigen kan påverka. Av det material som jag haft tillgång till framgår det emellertid inte tydligt vilka dessa svårigheter konkret kan vara i enskilda fall.

Utgångspunkten är den att en enskild tjänsteman inte kan undandra sig sitt ansvar när det gäller att i enlighet med statstjänstemannalagen sköta sina uppgifter på ett sakenligt sätt enbart genom att hänvisa till problem i det system som tjänstemannen använder, om de brister som förekommer i enskilda fall skäligen kan avhjälpas på något annat sätt. I det aktuella fallet, där systemet på ministerienivå godkänts för användning trots kända brister, kunde en enskild polisman hållas ansvarig om denne åsidosatt noggranna direktiv eller i något annat avseende handlat oaktsamt i ett enskilt fall.

Det är å andra sidan samtidigt fråga om den handläggande personalens språkkunskaper. Enligt den utredning som jag fått sorterade också svenskspråkiga områden under Björneborgs trafiksäkerhetscentral, vilket ställer särskilda krav på de enskilda polismännens språkkunskaper. Den enskilda tjänstemannen ansvarar för att skaffa den hjälp han behöver för att uppfylla sina förpliktelser i språkligt hänseende. En tvåspråkig myndighet ska ordna sin verksamhet så att den enligt lagen kan skötas på båda nationalspråken.

Enligt min uppfattning, som baserar sig på det material som stått till mitt förfogande, skulle de i klagomålet nämnda bristerna i den blankett som sändes till parten ha kunnat avhjälpas i det enskilda fallet, trots att handläggningen är långt automatiserad.

I bedömningen av ärendet har jag dock för det första beaktat den omständigheten att den som handlägger ordningsbotsärenden de facto, av skäl som inte är beroende av handläggaren själv, är bunden till ett datasystem som inte på bästa möjliga sätt främjar skötseln av tjänsteuppgifterna på behörigt sätt. För det andra har jag beaktat en omständighet som överkommissarie D lyfter fram, nämligen att A inte nödvändigtvis fått tillräckliga instruktioner om de problem som sammanhänger med användningen av kontorsprogrammet i svenskspråkiga områden.

Efter en helhetsbedömning av ärendet drar jag den slutsatsen att ärendet inte föranleder andra åtgärder från min sida än att jag för kännedom delger A de synpunkter som jag anför ovan.

3.7.2

Besvarande av brev

Efter att ha fått ordningsbotsföreläggandet hade klaganden skrivit ett brev som han adresserade till A personligen och som han väntade att få besvarat senast ett angivet datum. Vid den tidpunkt då brevet anlände (kuvertet poststämplat 8.7.2008) var A förflyttad till andra uppgifter inom polisinsättningen. Eftersom brevet var adresserat till A personligen hade man inte öppnat det på polisinsättningen. Då A återvände till trafiksäkerhetscentralen (i slutet av juli) lät han översätta brevet till finska. Översättningen anlände 7.8.2008, dvs. vid samma tid som justitieombudsmannens begäran om utredning. Eftersom klaganden riktat kraftig kritik mot A hade denne enligt vad han berättade uppfattat saken så att han, som part i mål som klaganden eventuellt väcker, i den aktuella situationen inte kunde ge utredningen direkt till klaganden.

Jag konstaterar att till den grundläggande rätten till god förvaltning hör att sakliga brev ska besvaras utan ogrundat dröjsmål. Brevet hade anlånt till myndigheten adresserat till en enskild tjänsteman. Det kan enbart utifrån vad som skrivits på kuvertet vara en tolkningsfråga hur man skiljer tjänstpost som inkommer till en myndighet från personlig post till en tjänsteman. Även om ett brev i och för sig är riktat till en enskild tjänsteman personligen kan det de facto dock ha samband med handläggningen av ett ärende som är anhängigt hos polisen eller innehålla t.ex. en dokumentbegäran som ska handläggas med iakttagande av lagenliga tidsfrister.

Av denna anledning bör myndigheterna enligt min åsikt skapa ändamålsenliga förfaranden med tanke på sådana situationer som det här är fråga om, för att optimalt kunna beakta å andra sidan den enskilde tjänstemannens brevhemlighet och å andra sidan förvaltningskundens rätt till god förvaltning.

Eftersom brevet var riktat till A personligen anser jag att trafiksäkerhetscentralen inte förför felaktigt då brevet inte öppnades under den relativt korta tid som A arbetade på annat håll. Ärendet skulle emellertid kunna bedömas annorlunda om A varit frånvarande en längre tid. I så fall hade det enligt

min åsikt varit skäl att överväga möjligheten att kontakta A för att vidarebefordra brevet till honom eller, om detta inte var möjligt, öppna brevet.

Däremot borde A så som god förvaltning förutsätter ha besvarat brevet åtminstone genom att meddela varför svaret dröjde och varför han i det skedet inte ansåg sig närmare kunna ta ställning till de påståenden som framfördes i brevet. Den omständigheten att justitieombudsmannens begäran om utredning i samma ärende inkom ungefär samtidigt som brevet i annat fall skulle ha besvarats, betyder inte att det kritiska men i och för sig sakliga brevet som avsändaren kunde antas vänta att få besvarat, kunde lämnas helt utan avseende.

Jag delger för kännedom överkonstapel A min uppfattning om det felaktiga förfarandet och uppmärksamgör honom på att god förvaltning förutsätter att brev besvaras.

Samtidigt uppmärksammar jag trafiksäkerhetscentralen på det som jag ovan på ett allmänt plan konstaterar om hantering av brev hos myndigheter.

3.8

Bedömning av överkommissarie D.s förfarande

Överkommissarie D har i egenskap av chef för trafiksäkerhetscentralen och som A:s förman enligt min mening exceptionellt aktivt strävat efter att informera ministeriet om problemen med datasystemet och försökt påskynda åtgärderna för att avhjälpa felen.

Jag understryker emellertid vikten av att varje trafiksäkerhetscentral strävar efter att också genom egna konkreta åtgärder avhjälpa problem i samband med de språkliga rättigheterna, vid behov genom att instruera personalen. För A:s vidkommande lämnar förfarandet också enligt vad D själv uppger övrigt att önska i detta avseende.

Jag anser att klagomålet för D:s del inte föranleder andra åtgärder än att jag uppmärksamgör honom på det som jag anför ovan.

4

ÅTGÄRDER

1) I enlighet med 10 § 1 mom. i lagen om riksdagens justitieombudsman ger jag för framtiden inrikesministeriet en anmärkning för dess ovan i punkt 3.4 refererade förfarande, som har lett till kränkning av de grundläggande språkliga rättigheterna i samband med automatisk hastighetsövervakning. I detta syfte sänder jag en kopia av mitt beslut till inrikesministeriets nuvarande polisavdelning och till Polisstyrelsen som fungerar som den högsta polisledningen.

2) Jag delger för kännedom Polisstyrelsen min uppfattning som framgår av punkt 3.5. Samtidigt ber jag Polisstyrelsen meddela mig när det automatiska trafikövervakningssystemet har börjat fungera på ett sätt som tryggar de grundläggande språkliga rättigheterna.

3) Jag delger för kännedom överkonstapel A de uppfattningar om hans förfarande som jag framför i punkt 3.7.

4) Jag uppmärksamgör överkommissarie D på det som jag konstaterar i punkterna 3.7.2 och 3.8.

Brevbilagorna returneras härmed.

SUOMENKIELINEN OTE PÄÄTÖKSEN D nro 2523/4/08 RATKAISUOSION ARVIOINTIOSASTA

3.2

Yksittäisten rikesakkomääräysten asianmukaisuus kielellisten oikeuksien näkökulmasta

Rikesakkomenettelyssä määrätään seuraamuksesta rikkomuksesta, joka on rikoslaissa määritelty rikesakkorikkomukseksi. Kyse on siten menettelystä, jossa otetaan kantaa henkilön syyllistymiseen rangaistavaan tekoon. Jo tämä lähtökohta korostaa oikeusturvatakeiden – kuten kielellisten oikeuksien – käytännön toteutumisen merkitystä.

Kun henkilö saa postitse rikesakkomääräyksen automaattisen kameravalvonnan perusteella, määräys on käytännössä poliisiviranomaisen ensimmäinen yhteydenotto asianosaiseen kyseisessä asiassa. Poliisiviranomaisessa on toisin sanoen tullut vireille asianosaista koskevan rikesakkoasian käsittely, josta rikesakkomääräyksellä ilmoitetaan. Koska rikesakkoa on mahdollista vastustaa, rikesakkomääräyksen antaminen ei tällöin vielä ole lopullinen asiaratkaisu, eikä asian käsittelykielikään ole lopullisesti määräytynyt. Kyse ei myöskään vielä tässä vaiheessa ole esitutkinnasta, jossa käytettävästä kielestä säädetään erikseen esitutkintalain 37 §:ssä.

Koska rikesakkomenettelystä annetussa laissa ei ole erillisiä kielisäännöksiä, asiaa on arvioitava yleislakina sovellettavaksi tulevan kielilain nojalla.

Näin ollen rikesakkomääräyksen lähettämisessä tulee sovellettavaksi kielilain 19 §:n 3 momentti, joka koskee tilanteita, joissa viranomainen omatoimisesti lähestyy asianosaista kirjallisesti ilman, että asian käsittelykieli olisi vielä määräytynyt. Jos asianosainen vastustaa samaansa rikesakkomääräystä, hän voi tässä yhteydessä käyttää haluamaansa kieltä, joko suomea tai ruotsia, jonka perusteella asian käsittelykieli määräytyy.

Edellä todetusta seuraa, että rikesakkomääräystä lähetettäessä poliisiviranomaisen tulee käyttää vastaanottajan kieltä, jos se on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä. Poliisiviranomainen voi lähtökohtaisesti olettaa, että rikesakkomääräyksen vastaanottaja haluaa asioinnin tapahtuvan omalla äidinkielellään, jollei esimerkiksi aikaisemman kirjeenvaihdon perusteella ole syytä olettaa toisin. Toinen vaihtoehto on käyttää molempia kansalliskieliä. Näin nytkin oli lähtökohtaisesti toimittu sikäli, että rangaistusmääräyslomake ohjeineen on laadittu sekä suomeksi että ruotsiksi.

Kritiikille alttiin menettelystä tekee kuitenkin nyt se, että valmiiseen lomakepohjaan täytetyt yksittäistä tapausta koskeneet tiedot olivat osin suomeksi, vaikka kantelijan äidinkieli on ruotsi. Varsinaiseen lomakkeeseen täytetyt tiedot olivat suomeksi poliisiyksikön nimen, tekokunnan- ja paikan, rikkomuksen laadun ja lisätietojen osalta. Ohjeissa puolestaan olivat käräjäoikeuden nimi ja yhteystiedot suomeksi myös ohjeiden ruotsinkielisessä tekstiversiossa. Kantelijan toisessa esiin nostamassa tapauksessa nämä virheet toistuivat poliisiyksikön nimen, käräjäoikeuden nimen ja yhteystietojen sekä tekokunnan ja -paikan osalta. Sen sijaan lisätiedot olivat sekä suomeksi että ruotsiksi, samoin liikennerikkomuksen laatu, joskin viimeksi mainitun tiedon osalta ruotsinkielinen teksti oli kirjattu lisätietoja kohtaan eikä varsinaiseen rikkomuksen laatu -kohtaan.

Kantelijan saamat rikesakkomääräykset ovat siten osin olleet kielilain vastaisia.

3.3

Viranomaisten menettelyn arvioinnin lähtökohtia

Perustuslain 21 §:n 1 momentti sisältää muun muassa viranomaismenettelyn kaikkinaista asianmukaisuutta koskevan periaatteen. Poliisin automaattisen kameravalvontajärjestelmähankkeen toteutuksessa on ollut kyse hallintotoiminnasta. Näin ollen myös tässä toiminnassa on tullut ottaa huomioon sekä perustuslain 17 §:ssä säädetyt kielelliset perusoikeudet ja niitä konkretisoivan kielilain säännökset että perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle asetettu velvoite turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kaikki tämä sääntely tähtää siihen, että viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan omatoimisesti huolehtia siitä, että myös kielelliset perusoikeudet toteutetaan viranomaistoiminnassa omatoimisesti ilman, että asiakkaan tarvitsee niihin erikseen vedota.

Minulla ei sinänsä ole aihetta kyseenalaistaa käytössä olevan järjestelmän tarkoituksenmukaisuutta. Käsittelyssäni olevien järjestelmää koskevien kanteluiden määrän perusteella ei myöskään ole tehtävissä laajempia johtopäätöksiä siitä, kuinka laajasta ongelmasta on kielellisestä näkökulmasta kyse. Toisaalta voidaan lähteä siitä, että kyse on lähtökohtaisesti niin laajasta ongelmasta kuin ruotsinkielisiä sakotettuja on olemassa, joskaan siitä minulla ei ole tietoa, kuinka monen tällaisen sakotetun kohdalla asiakirjoissa on lopulta ollut kielellisiä puutteita.

Sisäasiainministeriö on sen sijaan ilmoittanut, että esimerkiksi vuonna 2008 automaattivalvonnassa jaettiin noin 193 000 seuraamusta, joista hyvin pienessä määrässä oli ministeriön mukaan ollut kielellisiä tai muita ongelmia. Saamastani selvityksestä ei kuitenkaan lähemmin ilmennyt, millaiseen seurantaan tai muuhun tutkimukseen tämä tieto perustui.

Saamissani selvityksissä on vedottu tietojärjestelmän ongelmiin. Edellä todetut puutteet ovat nimittäin johtuneet pitkälti siitä, että rikesakkoasian käsittely liikenneturvallisuuskeskuksessa on suurelta osin automaattista, mikä vaikeuttaa lomakkeelle valmiiksi tulostuvien tietojen korjaamista.

Käytettävissäni olleen aineiston mukaan kameravalvonta tapahtuu tiivistäen siten, että valvontapaikalla oleva kamera kuvaa ajoneuvon ja mittauslaitteisto mittaa nopeuden, minkä jälkeen tiedot muokataan liikenneturvallisuuskeskuksessa oikeaan muotoon eri ohjelmistojen avulla. Ajoneuvon omistajan ja haltijan tiedot etsitään ajoneuvon rekisteritietojen perusteella ajoneuvotietojärjestelmästä. Asian käsittelijä saa taltioidua sekä nämä tiedot sekä ajokorttitiedot toimistojärjestelmänsä. Asian käsittely tapahtuu siten käyttämällä valmiita sähköisiä lomakkeita sekä tekemällä tiedusteluja erilaisista rekistereistä ja syöttämällä niistä tietoja liikennevalvonnan järjestelmään.

Mielestäni on sinänsä tarkoituksenmukaista, että ennen kuin uusia valtakunnallisia tietojärjestelmiä otetaan käyttöön, niitä koekäytetään esimerkiksi alueellisesti kokemusten saamiseksi ja mahdollisten epäkohtien havaitsemiseksi. Aikatauluihin liittyvät paineet uuden järjestelmän käyttöönottamiselle voivat toisaalta osaltaan johtaa siihen, että järjestelmä otetaan käyttöön keskeneräisenä, ja sitä parannetaan ajan mittaan käytöstä saatujen kokemusten myötä.

Korostan kuitenkin sitä, että aikataulusyillä ei voida oikeuttaa järjestelmän käyttöönottoa, jos siihen liittyy yksilön perusoikeuksien kannalta merkittäviä puutteita. Kun kysymys on rikosprosessuaalisesta menettelystä, erityisesti yksilön oikeusturvaan liittyvillä seikoilla on korostunut merkitys. Epäillyn kielellisten oikeuksien toteutuminen puolestaan kytkeytyy läheisesti oikeusturvan toteutumiseen rikosprosessissa.

Joka tapauksessa on tärkeää, että ilmenneisiin epäkohtiin myös tosiasiallisesti puututaan. Jos järjestelmän puutteita ei saada pikaisesti korjattua, on etsittävä toimivia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, joiden avulla järjestelmän varsinaiset käyttäjät kykenevät hoitamaan veloitteensa asianmukaisesti.

Tämänkaltaisissa uudistuksissa näyttää toisinaan käyvän niin, että juuri kielellisiin näkökohtiin ei välttämättä kiinnitetä riittävästi huomiota ennen järjestelmän käyttöön ottoa. Esimerkkinä voidaan mainita nyt esillä olevan järjestelmän lisäksi ulosotossa käytössä oleva ULJAS-tietojärjestelmä, jonka käyttöön ottoon liittyi niin ikään puutteita kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Totesin 15.6.2006 antamassani päätöksessä (dnro:t 2032/4/04 ja 2854/4/04), että oikeusministeriön olisi tullut ihmisten perustuslaillisten kielellisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi huolehtia siitä, että järjestelmä olisi toiminut yhtä hyvin sekä suomen- että ruotsinkielisten tulosteiden osalta.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella tapahtumien kulku jää jossain määrin epäselväksi. Epäselvyyttä on ensinnäkin siinä, missä vaiheessa ruotsin kieleen liittyneet ongelmat olivat lopulta tulleet ilmi. Sisäasiainministeriön lausunnon (ks. 2.4) perusteella jää vaikutelma, että nämä ongelmat olivat tulleet ilmi jo siinä vaiheessa, kun järjestelmän koekäyttö oli syksyllä 2007 laajennettu ruotsinkielisille alueille. Poliisihallitus on puolestaan todennut (ks. 2.10), että kielelliset ongelmat eivät olleet tulleet ilmi järjestelmää koekäytettäessä. Poliisihallituksen mukaan ne olivat ilmenneet siinä vaiheessa, kun järjestelmä oli vuonna 2008 otettu valtakunnallisesti käyttöön. Sisäasiainministeriö oli toisaalta lausuntonsa mukaan kuitenkin jo loppuvuodesta 2007 laatimassaan kirjeessä nostanut kielelliset ongelmat esiin (ks. 2.4).

Lähden asian arvioinnissa siitä, että ruotsin kieleen liittyvät ongelmat olivat tiedossa jo ennen vuotta 2008 eli sisäasiainministeriön ja Poliisihallituksen ilmoittamaa järjestelmän valtakunnallisen käyttöönoton ajankohtaa. Tästä huolimatta järjestelmän käyttöä oli kuitenkin jatkettu johtuen nähtävästi siitä, että mahdollisuutta palata vanhaan järjestelmään ei enää ollut. Puutteita oli toisaalta pyritty poistamaan liikenneturvallisuuskeskuksia ohjeistamalla ainakin siten, että lomakkeelle tulostettavan suomen kielen lisäksi tekstit käännettäisiin ruotsiksi silloin, kun asiakkaan tiedetään olevan ruotsinkielinen.

Kaiken kaikkiaan – vaikka olen selvittänyt asiaa kolmeen kertaan sisäasiainministeriön kautta – käytettävissäni olleen aineiston perusteella on edelleenkin ollut vaikea muodostaa tarkkaa kokonais käsitystä myöskään niistä syistä, jotka ovat johtaneet siihen, että järjestelmä on kielellisten oikeuksien näkökulmasta edelleen ollut keskeneräinen eikä asiaa ole saatu hoidettua asiaankuuluvalla tavalla kuntoon.

Poliisin ylijohdo eli sekä sisäasiainministeriön poliisiosasto että Poliisihallitus katsovat tehneensä kaiken voitavansa, kun korjaamista oli eri vaiheissa kiirehditty ja työtä varten oli järjestetty määrärahoja. Poliisihallitus on vielä katsonut, että Hallinnon tietotekniikkakeskuksen toiminta on ollut asian suhteen tehotonta. Hallinnon tietotekniikkakeskus on puolestaan tuonut esiin sen, että se tekee järjestelmien muutos- ja korjaustyöt kunkin projektin ohjausryhmän priorisointien ja hyväksymisten perusteella. Hallinnon tietotekniikkakeskuksen mukaan esillä olevan projektin ohjausryhmän puheenjohtaja ei ollut kutsunut ohjausryhmää koolle. Poliisihallituksen mukaan ohjausryhmän puheenjohtaja oli ollut aiemmasta poliisin tietohallintokeskuksesta, ja vastuu järjestelmän kehittämisestä oli ollut mainitulla keskuksella ja sittemmin Hallinnon tietotekniikkakeskuksella. Hallinnon tietotekniikkakeskus puolestaan on tuonut esiin ongelmia, joita ulkopuolisilla järjestelmän toimittajilla oli vuonna 2009 ollut aikataulujen suhteen.

Tiivistettynä tapahtumien kulku on käytettävissäni olleesta aineistosta tehtävissä olevien havaintojen perusteella käsitykseni mukaan ollut seuraava: 1) järjestelmän kehittäminen aloitettiin vuonna 2004,

2) vuonna 2007 ruotsin kieleen liittyneet ongelmat olivat tulleet ilmi, 3) järjestelmän valtakunnallisen käyttöönoton alettua Hallinnon tietotekniikkakeskus ei vuoden 2008 kuluessa ollut ennättänyt tehdä asialle mitään poliisin organisaatiouudistuksen aiheuttaman työmäärän vuoksi, 4) vuonna 2009 järjestelmän kehittämiseen oli saatu rahoitusta ja HALTIK oli tilannut siihen useita muutoksia mutta työ ei ollut käytännössä edennyt järjestelmätoimittajista johtuneista syistä, 5) vuonna 2010 kehittämistyö on edennyt, ja arvion mukaan järjestelmän tulisi olla valmis joulukuun alkupuolella.

3.4

Sisäasiainministeriön menettely

3.4.1

Arviointia

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että tietojärjestelmiin liittyvillä ongelmilla ei voida hyväksyttävästi perustella laillisista menettelytavoista poikkeamista.

En sinänsä epäile, etteikö sisäasiainministeriössä tai silloisessa poliisin tietohallintokeskuksessa olisi tietojärjestelmää suunniteltaessa ja käyttöön otettaessa pyritty menettelemään kulloinkin käytävissä olleen parhaan ymmärryksen mukaan.

Huomioni on kuitenkin kiinnittynyt siihen, että vaikka ruotsin kieleen liittyvät ongelmat olivat olleet poliisin ylijohdon tiedossa jo vuoden 2007 loppupuolella, asialle ei vielä seuraavanakaan vuonna kuitenkaan ollut tehty konkreettisesti mitään ainakaan sikäli, että lainvastaisten asiakirjojen tuottaminen olisi saatu automaattisessa liikennevalvonnassa loppumaan. Ministeriön mukaan tämä oli johtunut poliisihallinnon organisaatiouudistuksen aiheuttamasta työmäärästä. Poliisihallitus taas on tuonut esiin, että toimisto-ohjelmiston suunnittelusta vastannut henkilö oli muissa projektitehtävissä eikä häntä ollut mahdollista käyttää ongelman korjaamiseen. Konkreettisiin toimenpiteisiin näyttäisikin siten ryhdytyn vasta vuonna 2009, jolloin järjestelmään oli tilattu useita korjauksia. Asian etenemistä olivat kuitenkin osaltaan viivittäneet ohjelmistotoimittajan toiminnassa ilmenneet ongelmat.

Saamissani selvityksissä on yhtäältä sinänsä aivan oikein korostettu kielellisten oikeuksien merkitystä ja pidetty niiden toteutumista järjestelmän jatkokehittämisen yhtenä painopisteenä. Toisaalta järjestelmää ei edelleenkään ole saatu tältä osin kuntoon eikä ministeriö vielä kuluvan vuoden alkupuolella antamassaan selvityksessä kyennyt ilmoittamaan edes karkeaa arviota siitä, milloin järjestelmä täyttäisi kielellisten perusoikeuksien asettamat vaatimukset täysimääräisesti. Vasta viimeisimmissä minulle annetuissa selvityksissä on esitetty arvio siitä, että korjattu järjestelmä mahdollisesti otetaan käyttöön kuluvan vuoden lopulla.

Kaiken kaikkiaan asiassa on minulle jäänyt väistämättä vaikutelma siitä, että ruotsin kieleen liittyneet puutteet on nähty lähinnä sellaisina verraten vähäpätöisinä teknisinä seikkoina, jotka voidaan ajatella korjattavan ajan mittaan muiden teknisten puutteiden ohessa. Tämä vaikutelmani perustuu siihen, että useissa selvityksissä esiin tuodusta kielellisten oikeuksien tärkeyden korostamisesta huolimatta asiaa ei kuitenkaan ole tosiasiallisesti saatu kuntoon lähes kolmeen vuoteen.

Myös se on korostunut, että selvitysten mukaan kenenkään oikeusturvan ei ole ollut aihetta epäillä vaarantuneen pelkästään tietojärjestelmiin liittyvistä syistä. En pidä tätä hyväksyttävänä perusteluna järjestelmän puutteille, jotka ulospäin näyttäytyvät yksittäiseen asiakkaaseen nähden kielilain vastaisina menettelyinä. Oikeus oman kielen käyttöön on tärkeä oikeusturvan tae. Rikesakkomenettelyssä, jossa on kyse henkilön menettelyn rangaistavuuden arvioimisesta, tämän oikeuden tulee näyttäytyä autoilijalle jo ensikontaktissa poliisiviranomaiseen. Se, että ruotsinkielinen henkilö saa omassa ri-

kesakkoasiassaan tiedokseen osaksikin pelkästään väärällä kielellä laaditun rikesakkomääräyksen, osoittaa piittaamattomuutta kielellisistä oikeuksista.

Tilanne oli nyt siten ollut se, että uusi järjestelmä oli puutteista huolimatta otettu käyttöön. Tämä yhdessä sen kanssa, että ohjelmistotoimittaja ei ole kyennyt toimittamaan asianmukaisia korjauksia, on johtanut viranomaisen – etenkin liikenneturvallisuuskeskusten – näkökulmasta eittämättä ongelmalliseen tilanteeseen. Tällaisissa tilanteissa korostuu asiasta viime kädessä vastaavan viranomaisen valmius ryhtyä etsimään vaihtoehtoisia ratkaisumalleja. Käytännössä se olisi nyt edellyttänyt sellaisia toimenpiteitä, joilla ainakin edellä kohdissa 2.3.5, 2.6, 2.7 ja 3.2 mainittujen virheiden syntyminen olisi saatu estetyksi.

Sinänsä on luettava ministeriön eduksi se, että se oli jo vuonna 2008 pyrkinyt ilmeisesti ainakin jossain määrin ohjeistamaan liikenneturvallisuuskeskuksia siitä, miten puutteita olisi mahdollista paikallisesti korjata. Tämä ohjaus ei ainakaan saamieni kanteluiden perusteella ole kuitenkaan kaikilta osin toteutunut käytännössä. Todettakoon myös, että sisäasiainministeriön poliisiosaston 23.2.2009 antamassa määräyksessä liikennetrikosasioiden käsittelystä automaattivalvonnassa ei ole erikseen otettu kantaa järjestelmän puutteista johtuvien kieliongelmiin ratkaisumalleihin käytännön poliisitoiminnassa.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto ilmoitti kuluvan vuoden maaliskuussa minulle antamassaan selvityksessä pyytävänsä Poliisihallitusta etsimään ongelmaan vaihtoehtoisia ratkaisuja. Pidän tätä sinänsä kannatettavana toimenpiteenä, joskin toisaalta totean sen kuitenkin tapahtuneen valitettavan myöhään, koska puutteellinen järjestelmä on nyt ollut käytössä valtakunnallisesti jo lähes kolme vuotta aiheuttaen todennäköisesti koko ajan ongelmia ruotsinkielisten rikesakkomääräysten osalta.

Oikeusasiamiehen tehtävä ei ole ottaa kantaa siihen, miten sisäasiainministeriön olisi hallinnonalsaan sisäisesti tullut kussakin järjestelmän kehittämisen vaiheessa menetellä. Sen sijaan laillisuusvalvonnan näkökulmasta olennaista on se, että tämänkaltaisia tietojärjestelmiä ei oteta käyttöön perusoikeuksien näkökulmasta keskeneräisinä. Esillä oleva tapaus on mielestäni valitettavan hyvä esimerkki siitä, mihin keskeneräisen järjestelmän käyttöönotto voi johtaa.

Laillisuusvalvonnan kannalta on siten nyt ratkaisevaa se, että järjestelmä ei käyttöönotettaessa ole täysin täyttänyt kielellisten perusoikeuksien, asianosaisten oikeusturvan ja asianmukaisen viranomaistoiminnan vaatimuksia. E erityisen moitittavana pidän sitä, että puutteet ovat olleet tiedossa lähes kolme vuotta eikä liikenneturvallisuuskeskuksille nähtävästi ole edelleenkään osoitettu ainakaan täysin riittäviä ja tehokkaita vaihtoehtoisia ratkaisumalleja yksittäisten tilanteiden hoitamiseksi.

3.4.2

Kannanotto

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on toiminut poliisin ylijohdona vuoden 2009 loppuun saakka vastaten siten siihen saakka myös siitä, että liikenteen automaattinen kameravalvontajärjestelmä toimii asianmukaisesti myös kielellisten perusoikeuksien näkökulmasta. Näin on siitä huolimatta, että järjestelmän käytännön kehittäminen on toteutettu ensin poliisin tietohallintokeskuksessa ja sittemmin koko sisäasiainhallinnon yhteisessä Hallinnon tietotekniikkakeskuksessa.

Johtopäätökseniäni katson, että sisäasiainministeriön poliisiosasto on hyväksyessään otettavaksi käyttöön tietojärjestelmän, joka ei ole toiminut kielelliset perusoikeudet yhdenvertaisesti toteuttavalla tavalla, aiheuttanut kielilain vastaisten asiakirjojen syntymisen automaattisessa liikennevalvonnassa. Ministeriö on siten laiminlyönyt huolehtia kielilain 23 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla omatoimi-

sesti siitä, että äidinkieleltään ruotsinkielisten henkilöiden kielelliset oikeudet toteutuvat automaattisessa liikennevalvonnassa myös käytännössä. Koska suomen- ja ruotsinkieliset tienkäyttäjät on kielellisin perustein asetettu eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden eikä menettelylle ole osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävää perustetta, ministeriö on menetellyt myös perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjintäkiellon vastaisesti.

Ministeriön olisi myös viimeistään siinä vaiheessa, kun oli ilmennyt, että Hallinnon tietotekniikkakeskus ei edellä jo kerrotuista syistä kykene toteuttamaan asiaankuuluvia muutostöitä vuosina 2008 ja 2009, ryhtyä sellaisiin aktiivisiin vaihtoehtoihin toimenpiteisiin, joilla kielelliset perusoikeudet olisi voitu turvata käytännön liikennevalvontatyössä niin kauan kuin automaattinen valvontajärjestelmä ei toimi asianmukaisella tavalla.

Kaiken kaikkiaan ministeriö ei ole perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla turvannut kielellisten perusoikeuksien toteutumista automaattisessa liikennevalvonnassa.

Toimenpiteeni ilmenee kohdassa 4.

3.5

Poliisihallituksen menettely

Poliisihallitus on kuluvan vuoden alusta lukien toiminut poliisin ylijohdona, jonka vastuulle kuuluu poliisitoiminnan ja sen tukitoimintojen suunnittelu, kehittäminen, johtaminen ja valvonta.

Ottaen huomioon, että järjestelmän puutteet olivat olleet jo pitempään tiedossa eikä järjestelmän kuntoon saattamisen aikataulu ollut selvillä Poliisihallituksen tullessa asiassa vastuulliseksi tahoksi, sen olisi mielestäni ollut paikallaan ryhtyä aktiivisesti sellaisiin tarpeellisiin toimiin, joilla olisi voitu minimoida käytössä olevan järjestelmän puutteista liikenneturvallisuuskeskusten toiminnalle johtuvia haittoja. Toisaalta on sinänsä ymmärrettävää, että uuden organisaation käynnistymisvaihe on vienyt voimavaroja.

Automaattisen liikennevalvontajärjestelmän kehittäminen on sittemmin edennyt kuluvana vuonna. Viimeisimmässä selvityspyynnössäni esittämästäni pyynnöstä huolimatta vastausta vaille on kuitenkin edelleenkin jäänyt se, mihin vaihtoehtoihin toimenpiteisiin Poliisihallituksessa oli kuluvana vuonna ryhdytty siihen asti, kunnes järjestelmä saadaan toimimaan asianmukaisesti.

Katson, että myös Poliisihallituksen olisi ollut perusteltua olla asiassa aktiivisempi kielellisten perusoikeuksien turvaamiseksi. Saatan käsitykseni Poliisihallituksen tietoon.

3.6

Poliisilaitoksen menettely

Porin kihlakunnan poliisilaitos (nyttämmin Satakunnan poliisilaitos) sitä vastoin on selvitysten valossa tehnyt asialle järjestelmätasolla kaiken voitavansa saadakseen tilanteeseen parannuksen. Tämän vuoksi minulla ei tästä näkökulmasta ole perusteita moittia sen menettelyä.

Poliisilaitos on selvityksensä mukaan myös esittänyt rahoitusta liikenneturvallisuuskeskukseen ruotsinkielisen viran perustamista varten ja tilannut leimasimet, joilla jatkossa käsin merkitään virka-asema lomakkeisiin kahdella kielellä. Lisäksi aikomuksena on ollut esittää hankerahoitusta koko liikenneturvallisuuskeskuksen henkilöstön ruotsinkielisen jatko-opintoja varten. Tässä suhteessa on siten toiveita myös ruotsinkielisen palvelun parantumisesta.

3.7

Ylikonstaapeli A:n menettelyn arviointi

3.7.1

Rikesakkomääräyksen antaminen

Kielellisiin perusoikeuksiin liittyvät ongelmat käytännön liikennevalvontatyössä ovat pitkälti johtuneet siitä, että ministeriö ei ole saanut tietojärjestelmää toimimaan asianmukaisesti. Ministeriöllä ei myöskään ole ollut osoittaa sellaisia selkeitä ja tehokkaita vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, joilla liikenneturvallisuuskeskuksissa näitä asioita hoitavat henkilöt olisivat voineet toimia asianmukaisesti heti järjestelmän valtakunnallisen käyttöön oton jälkeen.

Edellä todetusta ministeriön vastuusta huolimatta en kuitenkaan voi täysin sivuuttaa myöskään yksittäisten virkamiesten roolia tässä asiassa. Saamissani selvityksissä on korostetusti tuotu esille se, että kyse on pitkälti automatisoidusta menettelystä, johon yksittäistä asiaa hoitavan virkamiehen on vaikea vaikuttaa. Käytettävissäni olleesta aineistosta ei kuitenkaan selkeästi ilmene, millaisia nämä vaikeudet konkreettisesti ja yksilöidysti voivat yksittäistapauksissa olla.

Lähtökohtaisesti yksittäinen virkamies ei voi vetäytyä vastuustaan hoitaa tehtävänsä virkamieslain edellyttämällä tavalla asianmukaisesti vain vetoamalla käytössään olevan järjestelmän ongelmiin, jos puutteet olisivat kuitenkin tapauskohtaisesti kohtuudella korjattavissa muilla tavoin. Tässä tapauksessa, jossa järjestelmän käyttöönotto tiedossa olevine puutteineen oli ministeriötasolla hyväksytty, yksittäisen poliisimiehen vastuu edellyttäisi ainakin hänelle annettujen tarkkojen toimintaohjeiden laiminlyöntiä tai muuta yksittäistapauksellista huolimattomuutta.

Kyse on toisaalta samalla asiaa käsittelevän henkilöstön kielitaidosta. Saamani selvityksen mukaan Porin liikenneturvallisuuskeskuksen toimialueeseen on kuulunut myös ruotsinkielisiä alueita, mikä osaltaan asettaa yksittäisten poliisimiesten kielitaidolle omat vaatimuksensa. Yksittäisen virkamiehen vastuulle jää hankkia viranomaisesta tarvitsemansa apu kielellisten velvoitteidensa asianmukaiseksi täyttämiseksi. Kaksikielisen viranomaisen tulee järjestää toimintansa niin, että se voidaan hoitaa lainmukaisesti molemmilla kansalliskielillä.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella kantelussa esiin tuodut yksittäiselle asianosaiselle lähetetyn lomakkeen puutteet olisivat käsitykseni mukaan olleet tapauskohtaisesti korjattavissa, vaikka asian käsittely onkin pitkälti automatisoitu.

Asian arvioinnissa olen kuitenkin ottanut huomioon ensinnäkin sen, että rikesakkoasioiden käsittelijä on tosiasiallisesti hyvin pitkälti hänestä itsestään riippumattomista syistä toiminnassaan sidottu tietojärjestelmään, joka ei ole parhaalla mahdollisella tavalla edesauttanut virkatehtävien asianmukaista hoitamista. Toiseksi olen ottanut huomioon sen ylikomisario D:n esiin nostaman seikan, että A eivätkään olleet saaneet riittävää opastusta niistä ongelmista, joita toimisto-ohjelman käyttämiseen ruotsinkielisillä alueilla liittyy.

Asian kokonaisarvioinnissa olen päätenyt siihen, että asia ei edellytä enempiä toimenpiteitäni kuin että saatan edellä esittämäni näkökohdat A:n tietoon.

3.7.2

Kirjeeseen vastaaminen

Saatuaan rikesakkomääräyksen kantelija oli kirjoittanut A:lle henkilökohtaisesti osoitetun kirjeen, johon hän oli ilmoittanut odottavansa vastausta määräpäivään mennessä. Kirjeen saapumisen aikoihin (kirjekuoren postileima oli ollut 8.7.2008) A oli ollut siirrettynä poliisilaitoksen muihin tehtäviin. Koska kirje oli osoitettu A:lle henkilökohtaisesti, sitä ei ollut avattu poliisilaitoksella. Kun A oli palannut liikenneturvallisuuskeskuksen tehtäviin (heinäkuun lopulla), hän oli kääntänyt kirjeen suomeksi. Käännös oli saapunut 7.8.2008 eli samoihin aikoihin kuin oikeusasiamiehen selvityspyyntö. Koska kantelija oli kohdistanut A:han voimakasta arvostelua, A oli kertomansa mukaan kokenut, että hän ei enää tuossa tilanteessa voinut antaa selvitystä suoraan kantelijalle ollessaan mahdollisten kantelijan esittämien syytteiden asianosaisena. Tämän vuoksi A ei ollut vastannut kantelijan kirjeeseen.

Totean, että perusoikeutena turvattuun hyvään hallintoon kuuluu asiallisiin kirjeisiin vastaaminen ilman aiheetonta viivytyksiä. Kirje oli nyt saapunut viranomaiseen yksittäiselle virkamiehelle osoitettuna. Viranomaiseen saapuvan virkapostin ja virkamiehelle tarkoitettujen henkilökohtaisen postin erottaminen voi olla tulkinnanvaraista pelkästään kirjekuoren merkintöjen perusteella. Vaikka kirje olisikin sinänsä osoitettu yksittäiselle virkamiehelle henkilökohtaisesti, se saattaa tosiasiallisesti kuitenkin liittyä poliisissa vireillä olevan asian käsittelemiseen tai sisältää esimerkiksi asiakirjapyyntöä, jonka käsittelyssä tulee noudattaa laissa säädettyjä määräaikoja.

Tämän vuoksi viranomaisten onkin mielestäni syytä luoda tarkoituksenmukaiset menettelytavat, joita tämänkaltaisissa tilanteissa noudatetaan, jotta yhtäältä yksittäisen virkamiehen kirjesalaisuus ja toisaalta hallinnon asiakkaan oikeus hyvään hallintoon toteutuisivat mahdollisimman optimaalisesti.

Koska kirje oli osoitettu A:lle henkilökohtaisesti, en katso liikenneturvallisuuskeskuksen menetelleen virheellisesti, kun kirjettä ei ollut avattu A:n lyhyehkön poissaolon aikana. Asian arviointi olisi kuitenkin toinen, jos A:n poissaolo olisi muodostunut pitemmäksi. Tällöin poliisilaitoksella olisi mielestäni ollut syytä harkita yhteydenottoa A:han kirjeen toimittamiseksi edelleen hänelle, tai mikäli tämä ei poikkeuksellisesti olisi ollut mahdollista, kirjeen avaamista.

A:n sen sijaan olisi hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla tullut vastata kirjeeseen ainakin ilmoittamalla, miksi kirjeeseen vastaaminen oli viivästynyt ja miksei hän katsonut voivansa enemmän ottaa kirjeessä esitettyihin väitteisiin tuossa yhteydessä kantaa. Se, että oikeusasiamiehen samaa asiaa koskeva selvityspyyntö oli saapunut samoihin aikoihin kuin kirjeeseen muussa tapauksessa olisi vastattu, ei merkitse, että kriittiseen joskin sinänsä asialliseen kirjeeseen, johon lähettäjän voitiin olettaa odottavan vastausta, olisi voitu jättää kokonaan reagoimatta.

Saatan käsitykseni ylikonstaapeli A:n menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa ja kiinnitän hänen huomiotaan hyvän hallinnon vaatimukseen kirjeisiin vastaamisessa.

Samalla kiinnitän myös liikenneturvallisuuskeskuksen huomiota siihen, mitä olen edellä yleisellä tasolla todennut kirjeiden käsittelystä viranomaisessa.

3.8

Ylikomisario D:n menettelyn arviointi

Ylikomisario D on liikenneturvallisuuskeskuksen johtajana ja A:n esimiehenä mielestäni poikkeuksellisen aktiivisesti pyrkinyt saattamaan ministeriön tietoon tietojärjestelmään liittyviä ongelmia ja kiirehtimään niiden korjaamista.

Korostan kuitenkin sitä, että on tärkeää, että kukin liikenneturvallisuuskeskus pyrkii myös omin konkreettisin toimenpitein poistamaan kielellisiin oikeuksiin liittyvät ongelmat tarvittaessa henkilöstöään

ohjeistamalla. A:n osalta näyttäisi D:nkin omankin kertoman mukaan olleen tässä suhteessa parantamisen varaa.

Katson, että kantelu ei D:n osalta edellytä enempiä toimenpiteitäni kuin että kiinnitän hänen huomioon edellä lausumaani.

4

TOIMENPITEET

- 1) Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan sisäasiainministeriölle vastaisen varalle huomautuksen edellä kohdassa 3.4 selostetusta menettelystä, joka on johtanut kielellisten perusoikeuksien loukkaamiseen automaattisessa nopeusvalvonnassa. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni sisäasiainministeriön nykyiselle poliisiosastolle ja nykyiselle poliisin ylijohdtona toimivalle Poliisihallitukselle.
- 2) Saatan Poliisihallituksen tietoon kohdassa 3.5 esittämäni käsityksen. Samalla pyydän Poliisihallitusta ilmoittamaan minulle, kun automaattinen liikennevalvontajärjestelmä on saatu toimimaan kielelliset perusoikeudet turvaavalla tavalla.
- 3) Saatan kohdassa 3.7 esittämäni käsitykset ylikonstaapeli A:n menettelystä hänen tietoonsa.
- 4) Kiinnitän ylikomisario D:n huomiota siihen, mitä olen kohdissa 3.7.2 ja 3.8 todennut.